

HER DEVİRDE KAĞITHANE

Kağıthane. Memleketimizin beş asırdan beri bir mesire ve istirahat yeri. Her asırda bir Kağıthane yaratmışız. Meselâ onbeşinci asırdaki onaltıncı yüzyılda yok, ama söyleniyor. Bittabi burasının bir Perikles devri diye birçok geçmiş medeniyetlerin zirvelerini hatırlatan bir deyimle Kağıthanemizin örnek bir onsekizinci asır yaşantısı var O bugünlere kadar dillerde ve gönüllerde yaşamış. Bizim nesil, bunun ancak çok harab ve buna rağmen gününde aranan ve bu perişanlık içinde baharlar da ve yazın bir defa bile olsa mutlaka gidilmek arzusunu gönlünde yaşattırdı. Artık buna elvedâ. Neden?

Kağıthane sırtları gecekondularla gayet çirkin ve utanç verir şekilde kaplandı. Yalnız derenin iki tarafı ve eski meşhur şâhâne çayır lar sâhaları kurutuldu. Ne sâyede?

Cihet-i askerîyenin iki mühim garnizonu bu sâhayı ve dereyi möcip sebeplerle ikiye bölerek askerî bölge yaptılar ve hele buralara yakın ve içine aldığı yamaçlarda ancak devriyeleerle gecekondu istilâsını önleyebildiler.

Artık bu sâhada hergün adedi azalan kalıntıları olsun sırf merakla dolasmak da mümkün değildir. Askerî faaliyet sâhasına girmediğinden maalesef malûm sebeplerle başıboş bırakılan ok meydanı ve havâlisi de yok oldu. Hiç olmazsa oradaki düzünelerle - tam sayısını dahi bilmiyoruz - nişan taşları da ileride başımıza dert açar, düşüncesiyle işgâl edenler tarafından yok edildi. Yalnız Kağıthane derecesi ve çayır çok şükür hundan masun kaldı.

Kağıthane'de bazı tarihi binaların bugün yerinde kalmaması sebeplerinden biri de ahşap olmalarıdır. Asıl Kağıthane'de Sultan Rziz devri yapıtı Sa'dâbdâ Kasrı bu cihetle askerî İstihkam Okulu garnizonunca yıkılarak yerine bir kârgir bina yapıldı. Fakat Çağlayanlar bu binanın yanında. Perişan ve yıkık durumu olsun onarılamadı. Çayırda mevcut çeşmeler, nişan taşları ve diğer binaların da mevcûdiyeti artık resimlerden görebileceğiz. Yerlerinde kalabilenler aynen muhafaza edilirse şerefli olur. Bazı ufak tefek onarımlar da utanç vericidir. Bütün eski ve yeni hatıralarıyla tarihine karışan Kağıthaneyi ancak böyle derlemelerde bulunabilen ve toplanan resimleriyle bir rehber mâhiyetindeki yayınlardan öğrenebileceğiz.

Pek eskilere gidemiyerek ancak iki buçuk asrını bu esercikle canlandırabileceğiz. Bu toplamamızda perişan durumda binalarla dolu Kağıthane ve Alibeyköy'lerinden bahsetmiyeceğiz. Hele Silahdarağa ve Karağa çsâhil semti ağaçlarına kadar eskiliğinden hiç bir şey saklamıyor. Asırların ihmâli buraları fakirlerin zevksizliklerine göz yumularak kurban edilmiştir.

Orada Adli Sultan Mahmud'un «Asâkir-i Mensûre-i Muhammediye» teşkilâtının silah ve cephaneleri için kalın moloz duvarlı depoları durmaktadır. Halen inhisarların muhtelif malları için kullanılmaktadır.

Kâğıthane için kitâbeler dahil yazılanlar az değildir. Şâirlerin tavsiyi çok ilgi çekicidir. Hele Nedim'in divanı âdeta oradaki gülistanın bülbüllerinden biri gibidir. Kâğıthane'nin birçok ince mâceralarını dile getirmiştir.

Kâğıthane hakkında yapılan resimler ve çıkarılan fotoğraflar çok ve çeşitlidir. Hatta yarım asir önce yapılan pullara da ilham vermiştir.

XIX. asır İstanbul nesli Kâğıthane'yi çok yakından tanırlar. Burasını biz XX. asır nesli çok az gezebilmişizdir. Lâkin tarihimize mâl olmuş güzeel tarafları çoktur. Artık Kâğıthane'de bir mesire yoktur, gidilemez. Geçmişlerini mümkün olabildiği kadar bu toplama anlatmağa çalacaktır. Nelere sahne olduğunu bunda göreceğ ve okuyabileceğiz.

ESKİ KAĞITHANE

Bizanslılar zamanında da çok sulak olan bu semtte el tezgâhlarında kağıt imâl edildiği rivâyet olunur. XV. asırda Türkler de burada kağıt yapmışlardır denir. Bu cihetle oraya *Kâğıthâne* semt ismi olmuştur. İkinci *Sultan Bayezid* zamânında İstanbul'un başlıca mesîrelerinden biri de *Kâğıthâne*'dir. *Yavuz Sultan Selim*'in nişancı-sı *Tâcizâde Cafer Çelebi* meşhur *Hesnâme*'sinde İstanbul'un zevk köşelerini sayarken onu şu cümlelerle methediyor :

«Geniş, çepeçevre bir kır. Yanı dağlık. Her taraf çimenler ve güllerle

süslenmiş. Geniş gölgeler yapan ağaçlar o kadar sık ki, dallar birbirine girmiş, serv ile şimşad elele tutuşmuş, rüzgâr onların üstünden koşakoşa geçip gidiyor. Ar'ar'daki taze yeşillikleri yaprak sanma. Onlar birer dildir ki bu yere felâket gelmesin diye Allah'a yalvarıyorlar. Çimenlerin arasından bir de ırmak akıyor. Çimendeki güller birer ateş parçasına, lâleler kıvılcımlara benziyor. Güllerle koncalar ırmağın macerasına gizlice gülüşüyorlar. Çünkü su ile söğütler arasında eski bir aşk var. Rüzgâr estikçe, o sevgiliyi korumak için, titreyen söğüt dalları hepbirden su üstüne eğiliyorlar».

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN ZAMANINDA KÂĞITHÂNE

Kâğıthâne Sultan Süleyman asrında da bir mesîre yeri. *Karaağaç* tarafları da meskûn. Orada en güzel çam ağaçları ile dolu vehavuzlu bir bağçede güllü ve bülbüllü *Kasr-ı Dilâra* devrinin devamlı *Şeyhü'l-İslâm'ı Ebûs-Suud Efendi'nin*dir. Çok meşhur ve makbûl tefsîrini burada istirahat çekildiği zamanlarda yazmıştır. *Evliya Çelebi XVII. asırda* bu bağçeye gitmiş ve gördüklerini yazmıştır. *Evliya Çelebi Ebûs-Suud* âilesinin rızasıyla bağçenin millete hediye edildiğini ve halka açık tutulduğunu da yazmaktadır. Yani bu taraflar *Kanûnî* zamanında ma-ruftur. *Peçevî* der ki :

«*Sultan Süleyman'ın* oğullarının sünnetleri için İstanbul'da *At Meydanı'nda* iki def'a düğün olmuş. 1 Şevval 936 (1529) dan başlayıp yirminci gününde *Şehzâdeleri Mustafa, Mehmed ve Selîm, Damat ve Sadrazam İbrahim Paşa* sarayında sünnet olunmuşlar. Düğünün sonunda *Kâğıthâne* sahrasında at koşuları tertip edilmiştir. Bir de gayet uzun sırık dikilip ve en üstüne bir gümüş tas dolusu altın ok atıcılardan kim önce vurdu ise mükâfat olarak onu almıştır. Sonra yine aynı yerde *Lütfi Paşa'nın* sedâretinde 5. Zilkâde 946 (1539) da yalnız *Şehzâde Bayezid'*in sünneti için azim masrafla 13 gün süren düğün yapılmıştır.

XVI. asırda *Kâğıthâne* ehemmiyetini kaybetmemiştir. III. *Sultan Murad* zamanında yapılan çeşmelerden birinde *Mimar Koca Sinan'ın Tezkiretü'l-Bünyân'ını* yazan şâir *Saf'ın* dokuz beyitli kitâbesi vardır. Son mısraları :

«*Saî-i dâî* dedi târihini,
Nûş-icân olsun içen müminlere.»
998

Kâğıthâne havalisi İstanbul sularının *Kırkçeşme* ve *Turunçlu* suları gibi en mühim geçit yerlerinden olduğundan dikkat nazarından kaçmamıştır. *Kanûnî* zamanında *Kâğıthâne'de* bir köşk var. Hükümdar arada gelir, İstanbul su yolları ile yakından ilgilenir. Burası aynı zamanda *Biniş Mahalli'dir*. *Kanûnî, Kâğıthâne* ilerisinde *Kırkçeşme* kemerlerini yaptırdığında *Hoca Nişancı Bey* bu târihi söylemiştir.

«*Nişâm* fikr ederken bu binanın
sâli-garrasın,
Dedi mulhim anın târihini di hay-
rı sutanî»².

Kâğıthâne civarında ikinci bir dere daha vardır ki o da *Ali Bey* deresi adı ile anılır. Burada daha *Sa'dâbâd'*dan önce *Husrev-âbâd* kasrının mevcudiyeti bilinmektedir.

Bu kasır yıkıldıktan sonra arsasında *Bizans'dan* kalma kadim eserler bulunduğu görülmüştür. Fakat bu kısım asla *Kâğıthâne* kadar meşhur olmamıştır. Çağlayanların ilerisinde *Kâğıthâne* köyü bulunduğu gibi *Alibey* deresinin ilerisinde de bütün asırlar boyunca yağurdu ile meşhur *Alibey* köyü mevcuttur. Fransızlar her iki dereyi birlikte sayarak bunlara «*Les Eaux Douces d'Europe*» derler.

Kâğıthâne'de düğünler bile tertip edilirdi. Dernek toplantıları sık sık olurdu. *Evliyâ Çelebi* kuyumcuların her yıl burada toplantı yaptıklarını, Padişaha hediye verdiklerini yazar.

VII İNCİ ASIRDA KAĞITHANE SAFALARI «EVLIYA ÇELEBİ'YE GÖRE»

«Recep Ayı başından Ramazan'ın ay'ı görülünceye kadar tam iki ay bu çimenli ve lâleli bahçelerde öyle eğlen-ce ve işretler olmuştur ki, dil ile söy-lenmesi ve kalemler ile yazılması im-kânsızdır.

İstanbul'un bütün âyân ve eşrâfi ve mirasyedi hoppa çelebileri bu *Kâğithâne* kazasında üç bin kadar nakış-lı çadırlar «sehabe» ve «*Nâmûsiye*»ler ile vadiyi süsleyip her gece bütün çadırlar nice kerre bin kandiller, bal ve yağ mumlarla çırağan ederlerdi.

Her gece hânende ve sâzende ve nutribler çeşit çeşit mûsikî fasıllariyle sabaha kadar bir hây, huy olurdu ki gûyâ «*Deccal*» çıkmış, denirdi.

Yatsudan sonra nice yüz bin fişenk havaya karışır «Berkiler, bahriler, kelebekler, bedaluçkalar, delice ve ge-beşler ve horozlar» adlı çeşitli fişenkler ateşlenür, gûyâ *Kâğithâne* zemînini nemrûd ateşi içinde bırakırlardı.

Nice «şahî, enikli sarbozan» top-ları ateşlenerek berr ü semâyı yıldırım sadâsiyle inletirlerdi.

Bu çadırlardan başka *Kâğithâne Deresi* iki tarafında yedi - sekiz bin çadır, ehram ve kilimden ve «külbei ah-zandan» gölgelikler kurup gören *Kâğit-hâne* sahrasında asker toplanmış zan-nederlerdi. İki binden fazla dükkanda yemek ve içmekten başka her kıymetli şey mevcuttu. *Kâğithâne Deresi*'nde bir çokları da «*Şenaver*»lik ederdi. Böyle ârifler cem'iyeti hiçbir târihde olma-mıştır.»

Evliya Çelebi, *Haliç* kıyılarının bahçeler, bostanlar, yalılarla süslendi-ğini ve zamanında nekadar râğbet ka-zandığını canlı ve renkli lisaniyle meş-

hur *Seyahatnâme*'sinde uzun uzadıya anlatır.

Kâğithâne'de bu asırda da lâle var. *Evliya Çelebi* burada «*Lâlezâr Mesîre-si*»nden bahseder. «*Lâle-i Gûnâgûn*» *Kâğithâne* lâlesi olarak meşhur. «Lale vakti burayı görenin akli perişan olur» der.

Yine *Evliyâ*'mız der ki :

«*Kâğithâne Deresi* kenarındaki *İmrahor Kasrı* dere kenarında ahşap bir binadır. *Âl-i Osman* padişahlarının atları burada çayırlar. İstanbul âmiri burada oturur. Dünyâda nezîri olma-yan bir teferrüçgâhdır. Nice azîm çınarları vardır.

Yine derki :

«... Ey gussa vu gamda perişan hatır olan biçâre, aklını fikrini bitir-miş âvâre. Niçin gam sahrâsında mec-nûn mahzûn olup bu câyı pür havâyî *Kâğithâne*'ye âgâh değilsin. Bu *Devlet-i Âl-i Osman* zuhûr edeli hiç bir teferrüç-gâhda bu *Kâğithâne* şadümanlığı gibi bir şadümanlık olmamıştır. Bu iydgâ-hı görmiyen adam arzda birşey görmüş değildir».

Yine Evliyâ'mıza göre Arap, Acem, Hind, Yemen ve Habeş seyyahları ara-sında bile râğbette «*Benzersiz bir Me-sîre*» olarak kabul ediyorlar.

İstanbul kuyumcuları dahî eski bir âdete uyarak her sene burada toplanıp yirmi gün kalarak türlü eğlencelerle vakit geçirdikleri, güzel eserlerini or-taya koyup, Padişaha hediye ettikleri-ni yine *Evliyâ*'mızdan öğreniyoruz.

O devirde *Kâğithâne*'de iki yüz ka-dar bağçe ve bağlı evler, *Daya Hâtun*' un bir mescidi, latif bir hamamı, yir-mi kadar dükkânlı bir çarşısı varmış.

YENİ KAĞITHÂNEDE SAADÂBAD'IN KURULUŞU ÜÇÜNCÜ SULTAN AHMET DEVRİNDE (1703 - 1730)

İstanbul halkının *Kâğıthâne*'ye itibarı senelerce devam etti. *Damat İbrahim Paşa*'nın sadâreti hengâmında da *Kâğıthâne* «*Tenezzühgâh-ı Hass u Âm* olan *Mesîre-i dilnişin-i Hâtir Küşâ*, bir kişverde nazîri olmayan mevkiî behçet afza ve mevzii nüzhet peymâ'dan» madûd idi. Binaenaleyh, İstanbul'un mevki, ve manzara itibâriyle mühim noktalarına *Neşat Âbâd*, *Âsâf Âbâd*, *Husrev Âbâd*, *Şeref Âbâd*, *Emn Âbâd* gibi kasırlar inşa olunurken *Kâğıthâne*'de de bir kasr inşa edilmesi muvafık olacaktı. Fakat *İbrahim Paşa* bu kasrın hepsine fâik olmasını arzu etti. Harem dâiresi müstemlatiyle pek geniş bir büyüktü.

Esasen *Eyüp* civârı bu devirde gayet mergûbdu. *Bahariye* sahilleri muhteşem sultan sarayları ile müzeyyendi. *İbrahim Paşa* inşaatı daha ilerlere götürmek isterdi.

Fransa ile aramızda sefirler teâtisi ile münâsebetler düzeldiğinden *Damat İbrahim Paşa*'nın samîmi dostu Fransız elçisi *Marguss de Bonnac*'ın verdiği plânlar üzerine devrinin muktedir *Hassâ Baş Mimârı Mehmed* ve mühendislerini bu vazifeye memur etti. Evvel emirde *Kâğıthâne Deresi*'nin aktığı yeri temizletti. Mimar ve sair üstadlarla birlikte *Kâğıthâne*'ye gitti. (22 Şaban 1134) «1722».

O gün, yapılacak kasrın ilk temel taşı törenle konuldu. *Kâğıthâne Kasrı*'-

nın inşası için lüzumu olan malzeme pek kolay tedarik edildi. Dosyaları, herşeyde olduğu gibi, defteri hâlen *Başvekâlet Arşivi*'ndedir.

O sırada *Çengelköyü*'nde, *Kuleli Bağçe*, *Sultan Süleyman* zamanındaki şöhretini kaybetmişti. Bağçedeki kule yıkılmış, harap bir hâle gelmişti. *İbrahim Paşa*, *Kuleli Bağçe*'deki traş edilmiş mermerleri çektiri sefineleri ile *Kâğıthâne*ye getirtti.

Kasrın mümkün mertebe süratle inşası için mimârlar, taşçılar, amele, toplattı. *Kâğıthâne Deresi*'nin eski mecrasını değiştirtti. Dere *Bahâriye* sâhillerini ta'kib ediyordu. *İbrahim Paşa Hamberahâne* tarafından da eski mecradan daha geniş ve muntazam bir mecra açtırdı.

Hamberahâne'den sekiz yüz zira, mesâfeye kadar iki tarafı memur rıhtımlarla düzeltti. Şehrin kenarına otuz sütun dikildi. Bu sütunların üzerine bir *Kasr-ı Hümayûn* inşa edildi.

Kasrın önüne çağlayanın aktardığı su ile dolacak gayet cesim bir havuz yapıldı. Nehrin havuza döküleceği mahalde cesim sedler, mermer teknelerle çağlayanlar vücutte getirildi. *Kâğıthâne Köyü* *Hurrem Âbâd* diye anılırdı. Oraya bir mermer çağlayan kondu.

Bu devirde *Karaağaç Bağçesi* mamurdu. Üçüncü *Sultan Ahmed* ekseriya bu bağçede vakit geçirirdi. *İbrahim Paşa*, *Karaağaç Bağçesi*'ne gelen suyu bo-

ularla mermer sedden *Kasr-ı Hümayûn*'un beri tarafına geçirtti. Cesim havuzun ortasına yapılan ejder ağızlı fiskiyenin suyunu bu sûretle temin etti. Havuzun içinde ayrıca iki fiskiye, nehrin kenarına da iki çeşme yapıldı.

Kâğıthane Kasrı ve havuzları bu sûretle inşâ edildikten sonra, Kasırdan *Baruthâne*'ye kadar dere kenarına yalı tarzında köşkler, ayrıca hamamları havî bir harem dâiresi inşâ edildi. Amele gece gündüz çalışıyorlardı. O sûretle ki, bu kadar inşaat, sırf *İbrahim Paşa*'nın gayretiyle altmış günde hitam buldu. Bu sür'ate herkes, hatta *Nedim* bile hayret ediyor.

«Çend mâh içre bu denlû eseri
vâlânın,

Hele bilmem nice tecvîz olunur
imkânı.»

diyordu. *Kâğıthane* kasrının itmamı, şâirlere lâtif bir sermaye teşkil etti. Kasrın itmamına târihler söyleniyor, *Sadri'zam İbrahim Paşa*'ya takdim ediliyordu. Fakat *İbrahim Paşa* bu güzide eserinin itmam tarihini hiçbir şâire bırakmadı; bizzat kendi :

«Mübârek ola Sultan Ahmed'e dev-
letle Sa'dâbâd»

târihiyle bu muallâ kasra «*Sa'd Âbad*» nâmını verdi. Artık kasrın her kısmında, köprülere, havuzlara, hap şâirâne olmak üzere, birer at konuluyor. Edebiyatta olduğu gibi, bu tesmiyelerde bile İran tesiri kendini gösteriyordu.

Gerek *Sa'd Âbâd*'daki kasırlar, gerek dere üzerindeki köprüler, civardaki tekyeler, hep şâirâne isimlerle teevsîm ediliyordu : *Kasr-ı Neşâd*, *Kas-ı Cinnân*, *Çeşme-i Nûr*, *Hurrem Âbâd*, *Cesri Sürûr*, *Cedvel-i Sim*, *Cesri Nûrânî*, *Hayr Âbâd*, *Nev Peydâ* gibi isimler, pür sükûn sular üzerinde, yeşil çınarlar altında, *Sa'd Âbâd* ve teferruatını teşkil eden kasırlara, köprülere ve tekyelere verilen namlardır.

İbrahim Paşa Sa'd Âbâd'ı inşâ ettirdikten sonra, küşad resmi parlak bir sûrette icra edildi. 27 Şevval 1134 (1722).

Ogün kasrın iki tarafına müzeyyen ve muhteşem otaklar, *Kumbarahâne* civarına sırma işlemeli çadırlar kuruldu. III. *Sultan Ahmed* Parlak bir alayla *Sa'dâbâd*'ı teşrif etti.

Küşad resminde devlet erkânı hemen kâmil hazırdı. Onlara ziyâfetler verildi. At koşuları yaptırıldı. Kosuda kazananlara «öndil namına kumaşlar», altunlar verildi. Aynı ve Samsun güreşleri seyredildi. Atlı cirid, Pi-yâde koşuları tertib olundu. Akşamlara kadar ziyâfetler, oyunlar verildi. Devlet erkânına serâser kaplı erkân kürkleri ihsan olundu.

Ogün *Damad İbrahim Paşa* için şanlı bir muvaffakiyet günü idi. Padişahın *Kâğıthane*'yi teşrifî şâirler tarafından tebcil ediliyordu :

«Ey şehinşâh-ı cihân lütfunla Sa'
dâbâd'ı çok

Eyleyip teşrif verdin tâze revnâk
şânına

Lâlezârın da acâyip şevki var has-
rettedir

Ol da yüz sürmek diler Hunkârı-
mın dâmânına

Çünkü Sa'dâbâdı seyrettin Şehin-
şâha buyur

İzz u devletle cırâğânın dahî sey-
rânına.»

Sa'dâbâd civarı az zamanda şenlenmişti. Derenin iki sahili zarif ve beyaz kökşlerle dolmuştu. Bu köşkler hep saray erkanının idi. XIV. *Louis*'nin (*Versailles*) ine *Sa'dâbâd* adeta nazire teşkil ediyordu.

Fransa sefirinin Padişah'a takdim ettiği kırk kadar portakal ağacı, koyu

yeşil, parlak yapraklarıyla büyük saksılar içinde *Sa'dâbâd*'ın kıymetdar müzeyyenâtını teşkil ediyordu.

Sa'dâbâd'ın inşâsı mühim bir hadise idi. Sefirler kırallarına yazdıkları raporlarda bu mualla kasırdan bahsettikleri gibi Paris'de intişar eden Mer-

kür gazetesi bile *Sa'dâbâd*'ın tasviri hakkında İstanbul'dan gönderilen bir mektubu derc ediyordu. Fakat bütün bu tasvirler içinde en güzidesi yine millî şâirlerimizin eserleri idi!

Kâğıthane'nin en güzel târihlerinden biri *Şâir Neyli* divânındadır.

SÂDÂBÂD MI, SAÂBÂD MI?

Lûgât-ı Târihiyye ve Coğrafiyye'de şöyle bir kayıt vardır :

«Dersaadet'de *Kâğıthâne* mesîresi-ne *Sâdâbâd* tesmiyesi sahîh değildir. *Sahîhi Saîd Âbâd*'tır. Zîra *Kâğıthâne*'yi ve çağlayanları sard-ı esbâk *Sait Paşa* 1740 - 1153 târihinde Fransa'da gördüğü «*Versailles*» çağlayanlarına takliden yaptırmış ve onun namına nisbetle şöhret bulmuştu».

Muhakkak ki, böyle «*Said-Âbâd*» lâfzını ancak bu kayıttan öğreniyoruz. Taa *Sultan III. Ahmed* zamanında bu-

rası «*Sâdâbâd*» diye anılmakda. Devrin şâiri *Nedîm de «Sâdâbâd»* demektedir.

28 *Çelebi Mehmet Efendi* Paris'e sefaretle gnderildiğinde refakatenide bulunan oğlu *Said Paşa* ile birlikte *Versailles*'i de görmüşler ve avdetlerinde bunu hikâye etmişlerdir. Her devirde târihimizde gözden kaçmayan gizli kıskançlıklar burasının «*Sâid-âbâd*» olarak adlandırılmasına mâni. Sonra 1153 târihi de doğru değildir. Başka hiç bir kaynakta da «*Sâid-âbâd*» tesmiyesi işitilmemiştir.

III. SULTAN AHMED ZAMANINDA KÂĞITHÂNE SA'DÂBÂD

«Bak Sıtanbul'un şu Sa'dâbâd-ı
nevbünyânına
Âdemin canlar katar âb u havâsı
cânına
Ey sabâ gördün mü mislin bunca
demdir âlemin
Pûştüpâ urmaktasın İran'ına Tu-
ran'ına»
(Nedim)

*Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Mec-
mûa'sında Sa'dâbâd'a şöyle diyor :*
«Saadetin ma'mûr eylediği mahal yani
bir nuhûsetsiz ve seâdetli mahal ol-
malka ânın te'siri îmâr edilmesine se-
beb olmuştur».

28 *Celebi Mehmed Efendi'nin Pa-
ris'den getirdiği Marly Şatosu plânı*
günün birinde çabuk ve gayret verecek
bir sûrette İstanbul'un en gönül alıcı
mevki'lerinden birine, Kâğıthâne vadi-
sine naklolundu.

Kâğıthâne'nin o gönül açıcı vadi-
si, tepelerine kadar birkaç hafta için-
de kâmilen köşklerle örtüldü. Padi-
şah'ın kurduduğu o muhteşem bina-
nın yanbaşında sarayın ileri gelen me-
murları tarafından altun yaldızlı, ya-
hud boyalı tahtalarla inşâ ettirilmiş
köşkler yükseldi. Artık baş vurmadi-
kları ziyet yoktu.

«*Topcubaşı*» kapısının üstüne tunç
renginde ağaçtan yapılmış bir top ko-
yuyor. «*Şâhinlik Zabitleri*» evlerinin
üzerine kuşlar koyduruyorlardı.

«*Kaptan Paşa*» ya gelince o da del-
hizini, içerisinden top atılan bir «*çek-
tirme*» ile süslemişti.

Çayırın ortasında sâkin sâkin akan
küçük derenin sahilleri beyaz mermer-
lerle döşenmiş olduğu gibi bu su ka-
nalının iki sahili arasında geçmeyi köp-
rüler temin ediyordu.

Versay'a olan benzerliği tamamlama-
k için Fransız sefiri Padişah'a kırk
dane portakal ağacı vermiş, o da ken-
disine âid köşkün etrafına sandıklarla
beraber koydurmuştu.

Bu sûretle şekli ve görünüşü deği-
şen *Kâğıthâne Üçüncü Sultan Ahmed'*-
in okadar hoşuna gitti ki ismini deği-
ştirmeğe karar verdi. *Kâğıthâne* yerine
ogünden itibaren «*Sa'dâbâd*» denilme-
ğe başlandı.

Artık şâirlere târihler söyleme sı-
rası gelmişti. *İbrahim Paşa* en başta
«*Mubarek ola Sultan Ahmed'e devletle
Sa'dâbâd*» târihini söylemişti.

Bunu pek çok kasîdeler, şarkılar
ve târihler ta'kib etmişti.

Bugün bu sarayın bütün iç taksi-
mat ve teferruatını, Padişah'ın fevkânî
dâiresini, velhasıl her tarafını resim-
siz olarak bilmekteyiz. *Topkapı Sara-
yı'ndaki Üçüncü Sultan Ahmed'in* ka-
labilen odalarından *Sa'dâbâd Kasrı* tez-
yînâtı ve mimârisi hakkında tamamlayıcı
bilgilere sahibiz.

Sa'dâbâd'ı korumak için birkaç
hafta yettiği halde ismini ve orasını da
yok etmek için de birkaç saat kâfi gel-
di. Âñ ihtilallerden birinde Sultan tah-
tından indirildi. Bir insansızlık sürü-
sü arkalarında harabeden başka bir
şey bırakmıyarak *Kâğıthâne* vadisin-
den geçti.

Bu fâciadan kısa bir zaman önce
Damad İbrahim Paşa'nın balık avına
gittiği ve bir balığın sandalına atladığı
söylenir. Bunun üzerine paşa : «*İkba-
limiz galiba sona erdi*», demiş. Şark'ta
insanların en fena yorumları ile kendi-
lerine yaptıklarının acı misâllerinden
birdir.

KAĞITHANE KÖŞKLERİ

Eskidenberi sembolik bir değeri olan XV inci asrın sonlarında başlayan *Kâğıthâne*'nin zaman zaman ve çok defa mahdud ölçüde devam eden hayatı *Üçüncü Sultan Ahmed* zamanında daha câzib bir hâl almıştır. Yalnız bir sultanın sevdiği bu yerde vücutte getirilen çağlayan yanındaki kasrı bu güzel yeri şenlendirmeye kâfi gelmediği için devlet ve ordu ve saray erkânından 200 kadar zâte dere kenarında arsalar gösterilmiştir. Onlar da hükümdarın bu lutfuna teşekkür edip bir çok masrafa girerek birbirinden a'la mükellef kasırlar yaptırmışlar. Bu sûretle *Kâğıthâne Deresi*'nin eski boş kıyılarını canlandırmışlar ve süslemişlerdir.

Bu köşklerin sayısı 60 ile 120 arasında derler. Birer büyük salon ve iki aralıktan başka müstemilâtı yoktur. Fakat birşey yaptırmayıp da bir sayeban denen çadırlı bir gölgeliği olanlar da bu meyana dahildir.

Bir yerde bunlara (*bahariye köşkü*) de deniliyor.

Bu köşk ananeleri beşyüz senedir İstanbul'da vardır. Bunlar bağ köşkle-ri tek ve büyükce bir odadır. XV inci asırdakilerden mevcut bir binâ hatırlamıyoruz. Amma Çinili Köşk mevcudu diyebiliriz.

XVI ıncı asırdakilerin kârgir olanlardan biri İstanbul haricinde *Bakır köy* kara taraflarında halen *Bakırköyü* akıl ve sinir hastahanesi hizasında arkada *Siyavuş Paşa* çiftliğinde bir havuz ortasında ufak bir yatak odası ve bir büyükce kubbeli bir salondan ve

bir de ayakyolundan ibarettir. Emsallerinden birşey kalmamıştır.

Gülhâne'ye karşı deniz kenarında surun üzerinde *İncili Köşk* (Sinan Paşa) resimlerinden beğendiğimiz hatıralardan biridir. Bunlarda kalınmaz. Birkaç saat oturulabilir. Bu kabil müstekil odalara geçen asırda ve kısmen bu asrın başlarında *Boğaziçi*'nde *Leb-i Deryâ*'da yalılar da epiy yapılmıştır. Adeta *Boğaziçi* ve *Haliç* yalılarında ve bilhassa *Haliç*'te *Aynalı Kavak* sahil sarayında bir an'ane halini alacak kadar yer etmiştir.

XVII inci asrın yegâne hatırası sonlarına doğru *Sadriâzam Amcazâde Hüseyin Paşa*'nın herhâlde yalısı bahçesindeki salondur. Yegâne ahşap ve devrin klasik süsleriyle harikulâde bir odadır. Bunlarda günlerle yatılmaz. ve harem de bulunduğu sayfiyeler değildir.

İşte bu an'ane XVIII inci asırda devam ediyor. *Topkapı Sarayı*'nda kârgirlerinden birkaç örnek vardır. *Boğaz İçi*'nde küçük çapta âbâdlar da bunlara misâl gösterilebilir. Bunların ahşap olanlarından birkaçı *Topkapı Sarayı* bağçesinde gösterilebilir. İstanbul taraflarında bağlarda ahşap olanlarından birkaçı *Topkapı Sarayı* bağçesinde gösterilebilir. Hele *Kâğıthâne*'deki-lerden bir eser dahi kalmamıştır.

Yalnız III. *Sultan Ahmed* zamanında sünnet düğünlerinden birisini resimleyen ressam *Levni*, şâir *Vehbî*'nin *Surnâme*'sinde esnaf geçit resmi esnasında köşk yapıcılarının maketleri arasında sırf böyle bir iki odalı tenezzüh

kasırlarından dokuz kadarının maketleri görülmektedir. Ve bu, kasırlar hakkında fikir vermektedir.

Kâğıthâne'de bunlar dere kenarlarına veya yakınındaki hakim tepelerin eteklerinde birbirine benzememek şartıyla mevcut olanlar hakkında bu maketler emsalsiz birer örnektir. *III. Sultan Ahmed* zamanında *Sa'dâbâd* bahsinde birkaçı ve verilen isimleri hakkında bilgi verilmiştir. Süslenmeleri mimarî şekilleri gibi çok değişiktir. En azından yüz kadar olan bu güzel ve küçük olduğu kadar da zarif köşkler ve yalılar herhalde harikulâde parçalardı.

İşte bunlar ihtilal sonunda yıkılmıştır. *İzzi Târihi* bunları; «Reziller ve sefiller üç günde yıkmıştır» diyor. Ama bir müddet sonra *I. Sultan Mahmud* zamanında kısmen ihya edilmiştir denmekte ise de târihte medenî yaşayışımızın bu yarım asırlık devrinin hatıraları maalesef bir yerde resimleri ile geçememiştir. Bahçelerimizde böyle ufak ve müstakil yerler her devrimizde mevcuttu. Bunların sahipleri belirli günlerde dostları ile giderler birkaç saat kalırlar beraberlerinde gönderilen yemeklerle yarım gün olsun eğlenirdi...

III SULTAN SELİM ve ADLİ MAHMUD ZAMANLARINDA KAĞITHANE

Kâğıthane'de III. Sultan Ahmed zamanından kalan ve sonra I. Sultan Mahmud zamanında da onarımına itina olunan Sâdâbâd sarayı III. Sultan Selim'in himmetiyle 1206 (1791 - 92) de yenilenmiş ve padişah 8 Zilkade 1207 (1793) de giderek dokuz gün ve gece burada kalmıştır. Bu devri gösteren birkaç resim elimizdedir. Tavsifleri bunlardan yapılabilir.

Aynı zamanda at koşuları da bu târihlerde meşhurdur.

Sultan 1803 de burada yeni bar tamer daha yaptırmıştır. Usûlen bu gibi kasırlar hazırlanan keşif defterleri mücibince hemen her sene ilerde daha büyük işler açmasın diye ufak tefek tamirlere sahne olmuştur. Bu eski kasır-

lar ve saraylarımızın bakım ve muhafazaları an'anesinden geliyor.

1809 da *Adli Sultan Mahmud Çağlayanları*, sarayları ve hepsi «*resm-i cedid üzerinde yapılmış ve süslenmiştir.*» Yine harem dâiresi ve *Hünkâr Köşkü*'nü de ihtiva ediyor. Haremın bir kısım odaları dere üstüne bakmaktadır, bir kısım odaları da orta yerde geniş avluya nazırdır.

Haremle, harem ağalarına mahsus koğuş arasında «*Su üzerindeki fevkânî oda*» bulunmaktadır. Yanında bir hamam, dere üstünde bir oda, bir setli sofa, ayrıca odalar yer almıştır. Diğer bütün odaların veçheleri sayıları ile malûmdur.

III. SULTAN SELİM ZAMANINDA EYÜP SULTAN VE KARAAĞAÇ YALILARI

Evi bir san'at müzesi hâlinde olan Şura-yı Devlet azasından Keçecizâde Sadria'zam Fuat Paşa'nın torunu Reşat Fuat Bey ile 1919 - 1920 yılları arasında sık sık teşerrüf eder ve bu san'at sever zâtin lavhalarından arzu ettiklerini tezhîb eylerdim. Bu cihetle sohbetlerinde bulunur ve Rahmetli Babam'dan görerek Ressay Ali Rıza Bey Hoca'mdan tekemmül ettirerek devam ettiğim bir usul ile söylediklerini not ederdim.

Birgün dedi ki : «Üçüncü Sultan Selim Boğaz'da ve Haliç'in iki sâhili önünden geçerken arkasında oturan baş muhafızı Bostancıbaşı'ya, bu kimin yalısı Bu ne camii? Burası ne iskelesi? diye sorarmış. Bostancıbaşı bunları nereden bilsin. Emrederek Boğaziçi ve Haliç sahillerinde neler varsa sıra ile yazdırmış; tezhîb ettirerek cildlettirmiş. Sultan sordukca buldukları yerin sahifesinden okur, filan kulunuzun yalısı, filan cami', filan iskele... diye cevabını verirmiş.

İşte buna «Bostancıbaşı Risâlesi» derler.

Reşat Fuat Bey merhûmdan Ali Emîrî Efendi istiyerek bizzat istinsah etmiş. Hâlen kütüphânesindedir. Ben de rahmetli Osman Ergin dostumdan bir sûretini almıştım. İşte Eyüp Sultan ve Karaağaç yalıları kısmını buraya sıralarıyla alıyorum.

Eyüp Sultan iskelesinden Bahariye'ye sıra ile :

- Cebeci Halîfesi yetimlerinin yalısı,
- Bekirağa Zâde Yalısı,
- Sabık İmam-ı Sanî Efendi Yalısı,
- Kayıkhâne,
- Bostan İskelesi,
- Valde Sultan Yalısı,
- Esmâ Sultan Yalısı,
- Esmâ Sultan'ın Hançerli Yalısı,
- Şâh Sultan İskelesi,
- Şâh Sultan Tekkesi,
- İbrahim Han Zâde Halil Bey Yalısı,
- Üçler İmamı Yalısı,
- Mütevelli Kadın Yalısı,
- Eyüp Mollası Ali Efendi Yalısı,
- Hacı Osman Efendi Yalısı,
- Bahâriye Saray-ı Hümayûn'u. Karaağaçtan Sütlüceye sıra ile :
- Karaağaç Saray-ı Hümayûn'u,
- İbrahim Hanzâde Bey Yalısı,
- Zuamâdan Bahirî Efendi Yalısı,
- Südlüce İskelesi.

SÂDÂBÂD CÂMİİ ve SÂDÂBÂD

Bânisi sultanın damadı ve *Sâdriâzamı Nevşehirli İbrahim Paşa*'dır ki 13 sene bu makamda kalmış ve şehzâdelerin sünneti için muazzam bir düğün yapılmıştır. 1132 Zilkadesinde (1720) Okmeydanında 15 gün ve gece devam eden bu düğünde *Süleyman, Mehmed, Mustafa* ve *Bayezid* adında dört şehzâde sünnet edilmiştir. *Sâdâbâd*'da *Damat İbrahim Paşa* gayreti ile bitirilmiş, vezirler, âlimler, devlet ve asker erkânı davet edilip ziyafet verilmiştir.

Sâdâbâd Camii 1135 (1723) de minâre ve minberiyle tamamlanmıştır.

15 Rebiülevvel 1143 (1730) da *Patrona* ve *Mıslî* ihtilalinde devlet büyüklerinin *Sâdâbâd*'da yaptırıldıkları 120 kasır yıktırılmıştır.

Lâkin *III. Sultan Ahmed Sâdâbâd*ını ihtilalcileri ortadan kaldırdıktan sonra *I. Sultan Mahmud* ihyaya gayret ettiyse de 1206 (1791-92) de *II. Sultan Selim* himmetiyle yenilenmiş. 1224 (1809) de *Adli Sultan Mahmud* emriyle çağlayanlar, kasırlar, saray ve güzel tarzda minâresiyle câmii yenilenmiş hatip ve müezzinler tayin olunmuş bir vaaz «*dini konferans*» kürsüsü konmuş ve beş gün kadar oturmuş ise de saraya mensup bir cücenin havuzda boğulması ve bir câriyenin de ölümü üzerine dönülmüştür.

«1234 (1818) *Adli Sultan Mahmud* birgün atla *Çırağan* yalısından *Yıldız*

Köşkü'ne gelmiş ve orada durmadan yola revan, dağları ve sahraları *Meh-terhâne* dinleyerek geçilmesi devlete mahsûs bir şan ve heybetli sadâsı «*Mu hit-i tâk âsumân*» olduğu halde çağlayanların yanına inmiş, öğle namazını kıldıktan sonra pehlivanlar güreştirilmiş ve çağlayanın etrafı seyre geelen halk ile dolmuş ve yine avdet atla olmuştur.»

(*Letâif-i Enderûn*)

SULTAN MAHMUD DEVRİNDEKİ ÇAĞLAYAN KASRI

Çağlayan ciheti dört şahnişin üzerine binâ olunmuş ve bir kattan ibarettir. Şahnişinlerin altları dört yuvarlak mermer sütundur. Kaideleri bütün kârgirdir. Ağaçlar her tarafını örtmüştür. Asıl çağlayan şelâleleri bir kattan ibaret ve ortalarında üç büyük sütûn ve kasr önündeki büyük havuzun ortasında da büyük burmalı bir sütûn vardır ki üzerinde bir uçar kuş görülüyor. *Kâğıthâne âlemlerinde* (1838) de dere kenarları tabii, sivri uçlu sandallar feraceli kadınlar, *Sultan Mahmud* fesli erkekler ve sarıklı yaşlılar, bir iki yerde ufak köşkler ve dere kenarlarında asır görmüş ağaçlar sıralanmıştır.

Adli Sultan Mahmud'un oğlu ve halefi *Sultan Abdülmecid* ve *Kâğıthâne* de sünnet edilmiş, bu münâsebetle çayır çadırlarla donatılarak yer yer büyük eğlenceler tertiplenmiştir.

KARAAĞAÇ VE SARAYI

Karaağaç İstanbul'un taksimatına göre *Sütlüce*'ye bağlıdır. En parlak zamanlarından birisini de XVI ncı yaşamıştır. *Kanunî Sultan Süleyman*'ın 22 sene *Şeyhü'l-İslâmlığı*nı yapan meşhur allame *Ebussuud Efendi*'nin çok beğenilen bir eser olan *Kur'ân-ı Kerim* tefsirini telif ettiği bağçe de buradadır *Ebussuud Bahçesi* diye meşhur. Zamanında bir de kasrı varmış. Çam ağaçlarıyla süslü, güllü ve bülbüllü bir bağ.

Buna bitişik «*Bezirgânbaşı bağı*» müteaddid oturma yerleri olan kezâ süslü bir bağ.

Kanunî Sultan Süleyman, *İkinci Sultan Selim* ve *Üçüncü Sultan Murad Sadria'zam*'ı *Sokullu Mehmed Paşa*'nın bağı da zamanında burada. Bahçesinde çeşitli meyveleri ve çiçekleri diğer bağlarda görülemeyecek derecede mühim bir bağçe. Buradaki yalıya «*İbrahim Hanzâde Yalısı*» derlermiş.

Keza «*Derviş Şamizâde Yalısı*» yeni yapılmış bağçesiz bir yalı «*Kemal Efendi Yalısı*» basit ve lâkin gizelmiş.

Karaağaç'ta, *Silahdarağa*'da yaz mevsimleri her gece sabahlara kadar köçek oynar, hokkabaz, dürlü rakıslar *Kâğıthâne* eğlenceleri arasında sayılır.

Karaağaç'a zaman zaman «*Kırkağaç*» da dendiği birkaç kaynakta görülmüştür. Fakat daha ziyâde *Karaağaç* diye anılır.

Karaağaç semti tarihimizin hemen beş asırlık imtidadında gezme ve büyüklüklerin oturma yerlerinden biri. Vezirlerin burada saray denem köşk ve yalıları var. Vezir saraylarından birisine «*Karaağaç Yalısı*» diyorlar. Deniz kenarında ve bir kuru ile çevrilmiş.

Yeri vaktiyle *Defterdarzâde İbrahim Paşa* bağçesi imiş. Bu bağçenin havası ve suyu *Dördüncü Sultan Murad*'ın (1622 - 1648) hoşuna gittiğinden bu cennet bağı itlak olunan bu yere gelip eğlendiği vaki' olur ve binlerce insanın kayıklarla *Kâğıthâne*'ye rağbet ettiklerini zevkle temaşa edermiş. Senelerle burası *IV. Sultan Murad*'ın bahçesiyle beraber padişahların sık sık uğradıkları yerlerden biri olmuştur.

Burada da eskiden bir büyük saray vardı. *Karaağaç Bağçesi Kasrı Târihi* : dediler, *Evliyâ* bu câye *Târih-Zehî Hasr-ı Serefrâzi Humayûn* 1083 (1672).

Üçüncü Sultan Selim'e gelinceye kadar padişahlar ilk ve sonbaharlarda gelip kalırlardı. Bu cihetle daima mürdurd. Fakat sonra itibar edilmez olduğundan harabe yüz tutmuştu. *Adli Sutan Mahmud Kâğıthâne*'nin yenilenmesi emrini verince *Karaağaç Sarayı*'nin enkazı kaldırılarak tamamen yıkılmıştı.

1242 Muharreminde (1826) yeni kurulan «*Asakir-i Mansûre-i Muhammediyye*» için binâ olunan kışarlara divarları taşları konmuş ve sarayın yeri boşalmıştır. *Bostancıbaşı Halil Ağa* bu raya bir kışla yaptırmıştır. *Karaağaç Camii* yakınında sarayı hizmetçileri için binâ olunan harem harab olarak yakın zamanlara kadar durabilmiştir.

Üçüncü Sultan Ahmed binâsı olan *Karaağaç Sarayı Haremi* bir kapısı üzerinde mezkûr Padişâhın şu beyti yazılı imiş :

«Kaddi dilber gibi dil eğlencesi
Gam küsarım *Karaağaç Bağçesi*»

SULTAN AZİZ DEVRİNDE KAĞITHÂNE

Sultan Aziz (1890 - 1976) *Kâğıthâne*'de artık önündeki *Çağlayan*'la adlandırılan sarayı yıktırarak yeniden yaptırmıştır. Biz buna yetiştik. *Sultan Aziz*'in buraya gelişlerini tahkika imkân bulamadık. Fakat *Çağlayan*'ın hemen yanında her tarafı açık, yalnız üstü kapalı yazılak kısmında *Sultan Aziz*'in kızarmış kuzu yemesi dillere destan olarak söylenmiştir. Fakat halefi *Beşinci Sultan Murad*'ın çok kısa süren saltanatında gelebildiği duyulmamıştır. *Sultan Hamid* buranın semtine bile uğramamış, Lâkin Hazine-i Hassa emlâkından bulunduğu cihetle bekçiler marifetiyle muhafazasına itina olunmuştur. Senelerle de metruk kalmıştı.

1908 Meşrutiyetinden sonra hânedan mensubları teferrüç için belki geliyorlardı. Fakat *Birinci Cihân Harbi*'nde (1914 - 1918) arasında burada *Kastamoni Mebusu İsmail Mahir Efendi* nezaretinde İstanbul'un muhtelif kasır ve saraylarında *Darüleytamlar* açılırken burada da yetim kızların mühim bir kısmı barındırılmıştır.

Darüleytamlar kapanınca *Çağlayan Kasrı* yine metruk kalmış ve nihayet *İstihkâm Okulu* olmuştur. Binanın *Sultan Aziz* devrinde saray mimarisi esas tutularak divarları kargir, içi ahşap olarak, geniş divanhâneleri ve odaları vardır. Asıl dış şekli muhafaza olunarak içi yeni ihtiyaçlara göre bölmelerle yapılması gerekirken maalesef

temamen hatta resimleri alınmadan ve plânları çıkarılmadan yıktırılarak şimdiki binâ daha gerilere alınarak yapılmış ve *Kâğıthâne Târîhi* bu sûretle ebediyen kapanmıştır.

Sarayın selamlık dış kısmında dere kenarında yer alan câmi de *Sultan Mecid* tarafından yaptırılmıştır. *Çağlayan Câmii* diye anılır. Devrinin zarif eserlerindedir. *Ortaköy Câmii*'nin ufak bir modelini andırır. Padişaha mahfeel kısmı camie bitişiktir.

Kitâbesi yazısı inşâ târihi olan 1279 (1862-63) de meşhur hattat ve hakâk *Abdül Fettah Efendi*'nindir.

Kâğıthâne deresinin iki kenarı çınar ve kavak ağaçlarıyla süsülüdür. Kenarlarına rıhtımı *Sadriâzam, Keçecizâde Dr. Fuat Paşa* yaptırmıştır. Bu marmur kıyılar Karaağaca kadar uzanır. Tatil günleri *Pereme*'ye binmiş nice genç ve yaşlılar gelip eğlenirler, Dereye girip oyalananlar da işidilir.

*Kâğıthâne*ye gidenler sazlarla da eğlenirler. Hanendeler dinlenir.

Sultan Abdülhamid zamanında bu Köşk ve diğer kasırlar *Bahriye Nezâreti* tarafından tamir edilirdi. *Bozcaada*'lı *Hasan Paşa*'nın nazırlığı zamanında yapılan esaslı tamirinden sonra vücûde getirilen albümü Sultan'a taktim olunmuştur. Hâlen *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi*'nde Yıldız albümleri kısmındadır.

ŞAIRLER KÂĞITHÂNE İÇİN NELER SÖYLEDİLER?

Deryâdan Katreler Hâlinde :

Gülelim oynayalım kâm alalım dünyâdan
Mâi Tesnîm içelim çeşme-i nev peydâdan

(Nedim)

Geh varup havz kenarında hiramân olalım
Geh gelüp kasrı cinan seyrine hayran olalım

Bir mezhere kim olmuş idi sa'd-ile-abâd
Enva-i safâ cilvesine mevkiî bünyâd
Sahnında bugün eşkim ider çağlayan icâd
Kasrındaki sükkânı, yetamayı düşündüm

(Abdülaziz Mecdi)

Mahşer olmuş Sahni Kâğıthâne, dünya bundadır
Cennete dönmüş, güzellerle temaşa bundadır.
Bu da bir gündür kıyametten nişanı âşikâr
İşte gör! Ol âfitâb ara bundadır.
Bilberin bâlâ bülendi âşıkın üftadesi
Bir yire gelmiş bugün alâ vü ednâ bundadır.
Anmasun sofî dahi kesrette vahdet âlemin
Yari tenha avlayan uşşakı şeydâ bundadır.
Cümleden ol gûne sermestanı sahib hâl'den
Nef'i şûride-i bî pâki rüsvâ bundadır!

(Nefî)

Namı gibi olmuştur o hem sa'd hem âbâd
İstanbul sermaye-i hafr olsa revâdır
Gühsârları bağları kasırları hep
Gûya ki bütün şevk-u zevk-u safâdır.

(Nedim)

Düşermi ictinâb etmek seninçün ağlayanlardan
Sirişk-i çeşmimin farkı var mı çağlayanlardan.
İyd irişün bâis-i şevk-i cedîd olsun da gör
Seyr-i sa'dâbâd'ı sen bir kere İyd olsun da gör

(Nedim)

Neşve verdim cûşışimden devr-i Ahmed hâne de

(Yahya Kemal Beyatlı)

Tutayım zinde iken cennet-i alâda makam
Varayım hâki abnâkine yüzler süreyim.
Bîrgün olsun alayım bari felekten bir kâm

(Nedim)

Bir kalem kaşlı, mürekkep kaşlı kâtib dilberi
 Halkı mecnûn îde yazdı sahn-i Kâğıthâne'de¹
 Bir sen ve bir ben ve bir mutrib-i pakize edâ
 İznin olursa eğer bir de Nedim-i Şeydâ
 Gayri yaranı bugünlük idüp ey şûh fedâ
 Gidelim servi revânım yürü sa'dâbâd'e

(Nedim)

Cennet-i Rûyi Zemîni görmek istersen eğer
 Ey nihali bâği işve bâği sa'dâbâd'e gel
 Her taraf olmuş müzeyyen nahl-i gülden serbeser
 Ey nihali bâği işve bâği sa'dâbâd'e gel

(İstanbulu Hezarî)

Bak Sitanbul'un şu sa'dâbâdı nev bünyânına
 Ademın canlar katar âbu havası cânına

(Nedim)

SÂ'DÂBÂD ŞARKISI

İyd irişün bâis-i şevk-i cedîd olsun da gör
 Seyri Sa'dâbâd'ı sen bir kerre iyd olsun da gör
 Kûşe kûşe mihrler mehler bedîd olsun da gör
 Seyri Sa'dâbâd'ı sen bir kerre iyd olsun da gör
 Anda seyret kim ne fırsatlar girer cânâ ele
 Gör ne dîlcûlar ne mihrûlar ne âhûlar gele
 Tıflı nâzım sevdiğim bir iki gün sabret hele
 Seyri Sa'dâbâd'ı sen bir kerre iyd olsun da gör
 Gerç kim vardır anın her demde başka zîyneti
 Rûze eyyâmında da inkâr olunmaz hâleti
 Şimdi anlanmaz hele bir hoşca kadr ü kıymeti.
 Seyri Sa'dâbâd'ı sen bir kerre iyd olsun da gör
 Dur zuhur etsün hele her kûşeden bir dilrubâ
 Kimi gitsün bağa doğru kimi Sahradan yana
 Bak nedir dünyâda resm-i sohbet-i zevk ü safâ
 Seyri Sa'dâbâd'ı sen bir kerre iyd olsun da gör
 Tıflı nâzım «cumle gördüm» deyu aldatma beni
 Görmedin bir hoşca sen dahî o dîlcû gülşeni
 Servi nâzım gel Nedimi zârı gezdiresin seni
 Seyri Sa'dâbâd'ı sen bir kerre iyd olsun da gör.

(Nedim)

(1) Süleyman Faik Mec. İstanbul Üniversitesi
 K.T.Y. 4100 Sen. 1231 (1816)

KÂĞITHANE KİTÂBELERİ

Üçüncü Sultanahmed Çeşmesinde :

Menba-ı cûy-i saadet âb-ı Rûyu
saltanat

Hazret-i Sultan-ı Ahmed Hanı
İskender sıfat

Yaptırıp bu kasrı Sa'dâbâd'ı çün
nassı fekin

Şöyle bir su verdi kim hayrette
kaldı kâinât

Yani bir nev çeşme-i pâkize
bünyâd etti kim

Lüleli ibrik-ı şerbettir suyu sükker
nebât

Şevketin efzûn edüp hak ömrü
Hızır ihsan ede.

Devlet ü şan ü şükûfu haşredeki
bulsun sebât

Âbını nûş eyleyüp Vehbi dedi
târihini

Dehre Sultan Ahmed icra etti
mâül hayât

(1) 1134

*Yine o mahalde Adli Sultan
Mahmud'un nişan taşının son
tarih beyti :*

Sezâ cevher-i kalemler yazsalar
târihini Vâsif
Hünerverlikte avni hakla taş dikti
şehi mümtaz

(2) 1227

Bu târih 25 beyitten mürekkep ve aynı zamanda iki metrodan ziyâde tûlde yekpare bir mermere ta'lik yazı ile oyulmuştur.

*Üçüncü Sultan Selim devrine aid
diğer ufak bir taşa tarih beyti :
Tüfenkendazlığı vermiş ağayı
pişkire Allah
Dikince sengi bu menzilde aldı
feyzi Feyzullâh*

(3) 1204

En sonunda böyle yazılıdır : *Ser-
çukadarı Şehriyârî Hüseyinağa'nın ka-
dem mahallidir, 1138 buçuk adımdır.*

Diğer bir taşa *Başta Adli Sultan
Mahmud* Tuğrası ::

Son târih mısra'ları :

«Çatlasun a'dâ topla Mahmud Han
kırdı sebû
Destiyi urdu topla Sultan Mahmud
ul Fial

(2) 1227»

Bu târih yine büyüktür. Aynı za-
manda Çağlayan kasrı camiinin karşı-
sına tesadüf ediyor.

— *Târihi Vehbi Efendi* berayi çeş-
me der *Kâğıthâne*

Âbını nûş eyleyüp Vehbî dedim
târihini
Dehre Sultan Ahmed icra eyledi
mâi hayât

1134 (1722)

Târihi Vasif Efendi berâyi mabey-
ni cedit der *Kâğıthâne*
Bendei Dergâhı Vasif söyledi
târihini

Oldu şimdi bi misil hakka bu
mabeyni cedit

1228 (1818)

Çağlayana yakın çayırın ortasında bir dört köşe çeşme vardır. Süslemeleri *Üçüncü Sultan Selim* devri rökoko-suna benziyor. Dört köşesinde kurna ve musluklar var. Dört tarafı iki ayaklıdır. Biraz da küçük su kasrı yanındaki çeşmeye benzer. *Sultan Hamid* tuğraları. Kitabesinde «*Hamid*» ismi kazınmıştır.

Tarih Beyti :

Arzeder Feyzi Kulu inşasına tarihi tam

Yaptı lutfü padişahî çeşmei maül hayat

1310 (1849)

BAZI KÂĞITHANE ALEMLERİNE BİR BAKIŞ

Dün eski Sa'dâbâd çok kalabalıktı.

1924 de *Turnam Şarkısı* oraya da yetiştı.

Her sene Martın son günlerinde *Kâğıthâne* eğlencesine giden İstanbul halkı, bu seneki soğukların uzaması yüzünden bu eğlencelerini ancak Nisan'da yapabildiler.

İşte dün. havanın bir ilkbahar gibi ılı kve güneşli, aynı zamanda Cuma olması münasebetiyle sepetini ve çantasını alan *Kâğıthâne*'ye koştu. Eski *Sa'dâbâd*'ın bugün yalnız ismini taşıyan bu mesire yine dün koştu.

Sandallar, kayıklar denizde çalkırırken araba ve otomobiller bir yıldırım süratiyle *Kâğıthâne*'ye yolcu taşıyordu. *Kâğıthâne*'nin geniş çayırına takım takım yayılan neş'eli insanlar mütemadî ve yeknasak bir sesle çınlayan davul zurnanın ahengine uymağa çalışıyorlardı. Ötede beride kıptilerden mürekkep ince saz hey'etleri de ayrıca oynak havalarla kuzu çevirenlere hoş dakikalar yaşıyordu.

Son zamanlarda halkın dilinden hiç düşmiyen «*Turnam*» şarkısı dün *Kâğıthâne*'nin de umumî ahengini teşkil ediyordu.

Akşam geç vakte kadar devam eden bu çılgin ahengin güneş kaybolduktan sonra bir kitle hâlinde *Karaağaç* açıklarından İstanbul'a doğru akmağa başladı. Akşam geç vakit köprü'nün üzerine yayılan insanlar ellerindeki kır çiçekleriyle *Kâğıthâne* dönüşünü anlatmış oluyorlardı. Dün aynı zamanda Şaban'ın son haftası olması mü-

nasebetiyle *Eyüpsultan* tarafları da çok kalabalık olmuştur (4 Nisan).

Kâğıthâne mesiresinin vakti İlkbahar'da başlar. Sonbahar'da da bazen tekrar olunur.

Hıdrulyabis - kuruluktan yeşilliğe geçme vaktin - Hıdırellez değil - den başlayarak halk kayıklarla veyahud karadan arabalarla bilhassa tatil günlerinde *Kâğıthâne*'yi âdeta istilâ ediyorlardı. Yaya gidenler de pek çoktur. Usulen *Eyüpsultan*'dan geçildiğinden *Hazret-i Hâlid*'in türbesine de teveccüh olunur. Cuma'ya rastlarsa erkekler cemaatle namaz kırlarlar, kadınlar da ya orada dolaşırlar ve yahud gidecekleri vasıta veya sandalda beklerler.

Yiyecekleri *Eyüpsultan* çarşısını dan tedârik olunabilir.

Kadınların bulunduğu gruplarda yanlarında al bir yer örtüsü, taslariyle su surahisi, çocuklarına salınacak kurmak için kuvvetli bir ip ve yiyecek olarak ta yalancı dolma, pilav, söğüş ve irmik helvası alırlar.

Şu eski manzûme bu ziyâretleri böyle tavsif ediyor :

Kimi Hentuye biner,
Kimi salıncaktan iner
Kimi kayıkla gezer
Sırmalı ehram serilmiş
Biri oturup kurulmuş
Gören ona aşık olmuş
Çalınıyor bir tarafda saz
Mâni ve şarkı yekâvâz
Bir tarafda da hokkabaz
Bir bölük güzel hanımlar
Dedim acep bunlar kimler

O meşrebe tas simler
 Ferâceler yeşil al renk
 Çingâneler eyler ahenk
 Başıma oldu cihan tenk
 O güzel güzel çocuklar
 Elllerinde yaylar oklar
 Bir tarafda da oyunlar
 İrdi şâhdâne leblebi
 O şekerli mahallebi
 Şekerli şerbet buz gibi
 Kavrulmuş fındıkçı haci
 O şekerli dondurmacı
 Aman o sakız helvacı
 Bir tarafda ayı oynar
 Bir tarafda maymun oynar.

Bir muharrir de şöyle yazıyor :

«*Kâğithâne* mesiresi İstanbul'da ilkbahar'da başlıyor. Letâfeti ancak birkaç hafta devam eder. Havada hararet, çimende tarâvet zail oldu mu *Kâğithâne*'de letafet bulunmadıktan başka baharın cenneti, yazın cehenne me döner».

Kâğithâne'de en zevkli âlem Çağlayanların mehtabıdır.

Kâğithâne'ye gidiş sevinçli olursa da dönüş aynı saatte olduğundan sandaldan sandala temaşalar da çok cünbüşlü olur.

Kâğithâne'nin en hoş eğlencesi sazdır. Ayrıca çeşitli yiyecek satan yerler de bulunur.

Dönüş *Kâğithâne*'ye gider gibi değil, bir aradadır. Hele kayıkta avdet pek keyiflidir. Herkes akşam üstü kayıklara binmeğe başladı mı dereye kayıklar pek sıklaşır. Üstlerinden karşıya aşılabilir. Bazen kürek işlemez. Diğerlerine tutuna tutuna geçerler.

Hanendeler dönüşte sandalda yine şarkılara ve hatta gazellere devam ederler. Hele birbirlerine naz ve niyaz'da bulunanlar, göz süzenler de az değildir. Bunlarda tasaddî olmadığından görülmüyormuş gibi hoş karşılanır.

Bu akıntı cemiyeti *Eyüpsultan*'a kadar sürer. Oradan herkes gideceği semte ayrılır.

Kâğithâne aynı zamanda her sene baharı sonlarına doğru muhtelif zennat ehli esnafın yetiştirdikleri çıraklarına peştamal kuşatmaları törenlerine de sahne olmuştur. Şarka ilim ve fende gibi insan usta «*üstad*» çırak olarak yetişir. Bugünkü mütehassıs ve asistanı yerindedir. Peştamal kuşatma diploma vermek demektir. Ziyafetleri de şöyle olur :

Herkes evinden bir yiyecek hazırlar getirir. Bunları bir araya koyarak birlikte yerler. Bu usule ehli hirefe mensub olduklarından (*harifâne*) derler. Harif ehli zenaat demektir. Gıde gıde herif'e dönmüştür ve kötüleme maksadiyle dilimize girmiştir. Meselâ şu herifi, herif-i nâ şerif, gibi.

Herkesin evinde birşey hazırlayıp gitmesine harifane derler. Bu da *Arifâne*ye çevrilmiş, halk dilinde *Erfaneyeye* dönmüştür. İşte *Kâğithâne* bu sanat-kâr esnafın diploma verme törenlerine de sahne olmuştur. Bu törenler için yüzlerce çadır kurulduğu olur, İnsan kalabalığından geçilmezmiş.

Bazı yabancı elçilere *Kâğithâne*'de ziyâfetler de verilmiştir. 1808 de *Alem-dar Mustafa Paşa*'nın davet ettikleri devlet ve hükûmet erkânına *Hanedan*'dan ve *Eşraf-ı Belde*'den olan zevât toplanarak Senet ittifakı'nı düzenlemişlerdir.

(30 sene önce İstanbul)

DİLLERDE DESTAN OLAN ESKİ KÂĞITHANE ALEMLERİ NASILDI, BURADA NASIL EĞLENİLİRDİ?

Lüks kupalarda yaşmak fareceli, kocaman yelpazeli, elmaslara mustağ-
rak saraylılar, arkada at üstünde eli
kırbaçlı harem ağaları...

Bir zamanlar *Kâğıthâne*, İstan-
bul'u en iyi temsil eden mesire idi. *Bâ-
bil* kulesi gibi, her tabakadan, her
milletten, her cinsten, boyboy, türlü
türlü eşhas :

Sultanlar, şehzadeler, mabeyn er-
kânı, mahdumlar, damatlar, kalem bey-
leri, miras yediler... Hanımefendiler
hanımlar, meşhureler, Beyoğlu yosma-
ları. Sonra, bilhassa kayıklar, her çeşit-
ten adam.

Şeyhü'l-İslâm kapısında kâtip,
Defterhânedede mümeyyiz, kereste güm-
rüğünde mukayyıt, Şirket-i Hayriyede
(enspektör), Uzun çarşıkı, Yorgancı.
Tersaneli, Haddaneli, Çeşmemeydanlı...

Her milletten nümune : Arap,
Acem, Arnavut... Mûsevî, Ermeni,
Rûm... Her türlü satıcı : Helvacı, ma-
cuncu, şerbetçi, oyuncakçı, baloncu..

Çifte nara zurna, göbek atan çin-
gâne kızları, hampur çeken çocuklar,
sazdan külâh satanlar... dilenciler...

Araba piyasalarının yapıldığı ta-
rafla kayıkların bulunduğu cihet ara-
sında büyük fark vardı. Arabalar tara-
fı güya mevkii mahsus, öbür tarafta
umumî yer.

Kâğıthâne mevsimi pek kısa ömür-
lü idi. Mart dokuzundan sonra yavaş
yavaş canlanır, Hıdrellezde kemâlini
bulur, çayırılar biçilince tavsamağa baş-
lar ve modası geçerdi.

Kâğıthâneye gitmenin şartı, şurtu,
usûl ve erkânı vardı. Hop dedik mi
gitmek ne mümkün.. Kimin haddi?

Evvelden dakik hazırlıklar şarttı :
Elbiseleri itina ile ütöletmek, hatta
icap ediyorsa lekeciye vermek. Yeni
kostüm iki katlamak kadayıflıdır.
Kolalı gömleği erbabına kolalatmak.
Fese mükemmel kalıp, potinlere boya
gümüş, altın yaldızlı, nikel her ne ise,
baston sapını, sigara tabakasını, göz-
lük çerçevesini, saat gösteği, ucundaki
şak şukayı âyine gibi parlatmak. Yüze
sinek kaydı tıraş, bıyıklara kozmetik,
saçlara losyon, üste başa bol lavanta.

Sonra en büyük mesele iyi bir ara-
ba bulmak... *Beyoğlu* tarafında, (*Pera-
palas*)ın önünde, İstanbul cihetinde
ise, *Sultan Mahmud Türbesi*'nin veya
Şehzade Camii'nin yanındaki arabalar-
dan tedarik edebilirsiniz ne mutlu.
Arabacının kılık, kıyafetini de gözden
kaçırmamak, ihmal etmemek şarttı.
Sünepe, üstü başı pek berbat ise bir
az olsun çeki - düzen verdirmek, evde-
ki giyilmeyen bir ceketi veya köşeye
atılmış kamselleyi o günlük iğretiden
sırtına giydirivermek âdetti.

Ekseriyetle paytonun veya kupa-
nın karşiki oturacak yeri kırık olur,
ikide bir vidası çıkar. Bu sebeple ön-
den muayene ile bir vida yahut altına
bir destek elzemdi.

Araba parası iki ile üç mecrediye
arasında tahalüf ediyordu. Üç mecredi-
yelik arabanın fırçası, toz alacak tüyü,
ekseriya yeşil çuha setreli, parlak düğ-
meli arabacısı ve temiz boyası olurdu.

Bu arabacı, ağa tavırlı, tecrübeli, lep demeden leblebiyi çakar, halbuki öbür arabacı, bir omuzunu yukarı öbür omuzunu aşağıda tutar, külhanbeyvari yerinde oturur, içeridekilerle lüzumlu lüzumsuz lâubali olur, kalıp sigarası isteyip birini kulağının arkasına koyar, arabayı bir yerde durdurdumu, hayvanların boynuna yem torbalarını geçirirdi. Bu haller arabadakileri kanter içinde sokacak ayıp şeylerdi.

Şişlide köşedeki karakolu, daha ileride, münasebetsiz isimli, köhne yıkık kır kahvesini geçtikten sonra, şimdiki *Hürriyet Tepesi*'nin hizasından yokuş aşağı, doğru boylanınca toz duman deryasına karıştırdınız.

Burada göz gözü görmek yoktu. Bütün siyah ve lâcivert esvap (gri) rengine girer, arabanın yağız atları kırılır, saç bıyık, sakal, kirpik, kumrallaşır, toza, toprağa bulanmış bir sinema komiği kadar feci bir vaziyette arabacının gözün kandilinden başlayarak, bini bir paraya envai küfür, melül, mahzun, aşağıya, vadiye inerdimiz.

Evvelâ, *Kâğıthâne Köyü* tarafındaki yola doğru biraz gidilir, تنها bir kenarda durulup üst baş süprülür, saçlar taranır, bıyıkların kozmatiği tazelenir, (*opoponaks*), (*milflör*) lavantalarından yine mebzulen üste, başa, mendillere serpilirdi.

Tathirat amelîyesi bittikten sonra, sanki hiç bir şey olmamış gibi kendini neşeli göstere, göstere, devrana, piyasaya dahil olunurdu.

Bu esnada daha ortalık tenhaca olur, kodamanlardan eser görülmezdi.

Araba piyasasının sahası muayyendi. Paydos oluncaya kadar bu saha içinde, ya yol üstünde, bir kenarda duracak, yahut arabanızla dolaşacaksınız. Mütemediyen beş on dakikada bir dur-

ma ve sonra dolaşma. Boyuna aynı hal...

Akşama doğru kalabalık artar fevç fevç saray takımının, bazı mabeyn erkânının, mahtumların, damatların, genç hünkâr yaverlerinin, *Beyoğlu* dilberlerinin sökün ettikleri görülür. Lüks kupalarda, yaşmak feraceli, kocaman yelpazeli, elmaslara, incilere müsteğrak saraylılar... Arabacının yanında, kolları çaprazvari göğüsüne kavuşturmuş, genç gidiş ağaları; arkada at üstünde, eli kırbaçlı, aksi harem ağaları... Dikkatli bakmağa, şakaya gelmez; kırbacı yapıştırır.

Diğer kupa arabalarda, çarşafaların, guguruklu başları aradan görülen buluzların envai, kaşlarda rastık gözlerde sürme, yanaklarda allık, yüzde püsküre ben. Dudak boyası daha keşf edilmemişti. O zaman tepe topuzu herkesin başını koskocaman bir hale sokardı. Hanımların kupadan gayrı arabaya binmeleri de yasaktı. Hâtta arabalar perdeli olacak, bir karıştan fazla perde indirilmiş bulunacaktı.

Arabada oturmanın da adap ve erkânı vardı. En muvafıkı iki kişi binmek; bir üçüncü de varsa onu ortaya almak. Daima mevki pek rahatsız olan bu zavalı, hesaplı kitaplı, bir az ileriye doğru, muvazeneli oturmağa mahkûm bir muztaripti.

Alınacak pozlarda çok dikkat lâzımdı. Hep vakarlı, ciddi durulacak. Neşesiz, abus görünmeyecek kadar ara sıra tebessüm... yılışma hududuna yaklaşmak memnu... yanınızdakilerle tek tük, kısa heyecanlı kelimeler :

Meselâ yavaşçacık : «*Hakikaten taravettar bir simayı lâtif!*. Yahut : «*Levendasa bir endam-ı dilruba!*» falan gibi.

O zaman, nefis enfes kelimeleri, *Hereke*'nin kumaşı, *Konsolit Hanı*'nda-

KAĞITHANEYE AİT NOTLAR

— Eski *Kâğıthane*'den bugüne kadar gelen ancak çağlayan oyma mermerlerinin dörtte biri, yanında çeşmedir.

Sultan Abdülaziz'in tamirettirdiği cami duruyor. Diğer taraflar bir perişanlık içindedir.

— İkinci Dünya Savaşı sıralarında çağlayan ve *İmrahor* kasırları tamamen yıktırılmıştır. Orada, burada, birer âbide gibi duran ok atma nişan taşları da söktürülmüştür.

— İstanbul kışlarında bilhassa devirlerinin millî kültürleri ile büyümüş olma aynı meslekten bazı zevat bahar gelsin *Kâğıthane*'ye gidelim, diye her buluştuklarında aylar önce konuşurlar, Bu ilerde olacak gezintilerinin programını hazırlıyarak tasavvurlarında hoşca vakit geçirirler.

Hatta içlerinde *Büyük Babam Hattat Mehmed Şevki, Hattat Sami, Hattat Yahya Hilmi Efendi*'lerden mürekkep, daha birkaç kişi ile kış gecelerinde buluştuklarında verdikleri kararı tatbik ederek *Kâğıthane*'ye gitmişler. Lâkin *Yahya Hilmi Efendi* bu guruptan mahallinde ayrılarak erken dönmüş. Evi ne gelmiş. Yazı odasında minderine oturmuş, başlamış yazmağa. Oh! şimdi eğlenim demiştir. Bu harifâne gezintilerden biridir.

— Geçmiş asırlarda Tatilimiz Cuma günleridir. *Kâğıthane*'ye de ekseriya o günlerde gidilir. Fakat buluşma yerleri *Eyüpsultan*'dır. Usulen Cuma namazı orada kılınır. Ya yürüyerek, ya araba veya kayıkla *Kâğıthane*'ye geçi-

lir. *Eminönü* veya *Karaköy*'den doğrudan *Kâğıthane*'ye geçenler de ekseriyettir.

— *Kâğıthane*'nin mevsiminde tadını çıkaranlardan bir gurup da İstanbul çingeneleridir. Gelenleri davul zurna ve oyunlariyle para mukabilinde seyyar gruplar halinde eğlendirirler ve oraya gidenler bunların eğlence vasıtalarından yararlanmak isterler, yahut çingenelerin emrivaki'lerine boyun eğler.

— *Kâğıthane* geniş çayırılı ve iki derelidir. *Küçüksu* ve *Göksu*'ya geniş çayırliyle bezetenler çöktür. Geçmiş asırların gençlerinden guruplar birgünde her iki yerde de kayıklar vasıtasıyla faydalanıp eğlendiklerinden *Yahya Kemâl Merhum* sohbetlerinden sık sık bahsederdi.

— *Kâğıthane* mevsimi bizde usul olarak *Hıdırellez* denen, galet olan söylenen *Hıdır İlyas* gününde 6 Mayıs'ta başlar. Bu kelimenin aslı «*Hıdrü'l-yâbis*» yani kuruluktan yeşilliğe geçen gündür. Yani, o gün iklimde yeşermiyen hiçbir dal kalmaz, mânâsına gelir.

— *Kâğıthane* ressamalara da çok ilham vermiştir. Bilhassa bunda en çok seyyah *Garpli Ressamlar* başta gelir. Fotoğraf devrinden önce yaptıkları cidden önemlidir. Diğer günler kalabalık olmadığından sukûnet içinde, dikkatle resimler yapmışlardır. Bunların sayıları az değildir. Bu hususta birinciliği *Preziosi* almıştır. Şahane tablolar vücuda getirmişlerdir.

ki meşhur ermeni aşçının midye dolması gibi şeylerde müstameldi.

Biraz şen ve yırtık mizaçlı olan, bir sırasına getirdimi hiç kaçırmaz, önünden geçen bir arabaya : «Zümrey-i hûbân içinde pek beğendim ben seni»

Yahut : «*Istedin de gönülmü verdim sana*». Gibi bir şarkının ilk mısraını şöyle mırıldanır, küçük bir tebessüm koparabilirse memnun, mesut koltukları kabarmış. (*Eh, artık değdi, birer tane tazeliyelim*) diye yanındakilere sigara uzatırdı.

Kâğıthâne'nin üçüncü mevki ciheti demek olan kayıklar tarafıda başlı başına bir âlem. Burada kayıklar borda bordaya bir halde idiler. Edirne kapısından, Aksaray'dan, Haseki'den, Akbıyık'tan, hatta *Üsküdar'dan* ve *Beylerbeyi'nden* gelmiş bir çok halk; kadınlar ve erkekler. Bazıları sandallarda birçokları da derenin kıyılarındaki yeşilliklerde.

Burada her kes daha teklifsiz, birbirine daha emiş kamış olmuş vaziyette idi. Türlü türlü manzaralar vardı, köşedeki ağacın altında uzunçalılardan mürekkep bir grup. Yere hasırlar serilmiş, ortada raki, zurna ile çiftetelli çalınıyor, iki çingene kızı kıvırıyor, kenara bağlanmış kayıkta, kart bir şişman «*Yalah, Yalah*» diye boyuna göbek atıyor.

Bir tarafta çeşme meydanlıların birdirbir, tuğra oyunları. Karşıda bir musevî kafilesi, kürklü, ak sakallı bir haham, çiçekbozuğu kadınlar, çiçekten gözleri amâ, kucakta bir iki Yahudi çocuğu...

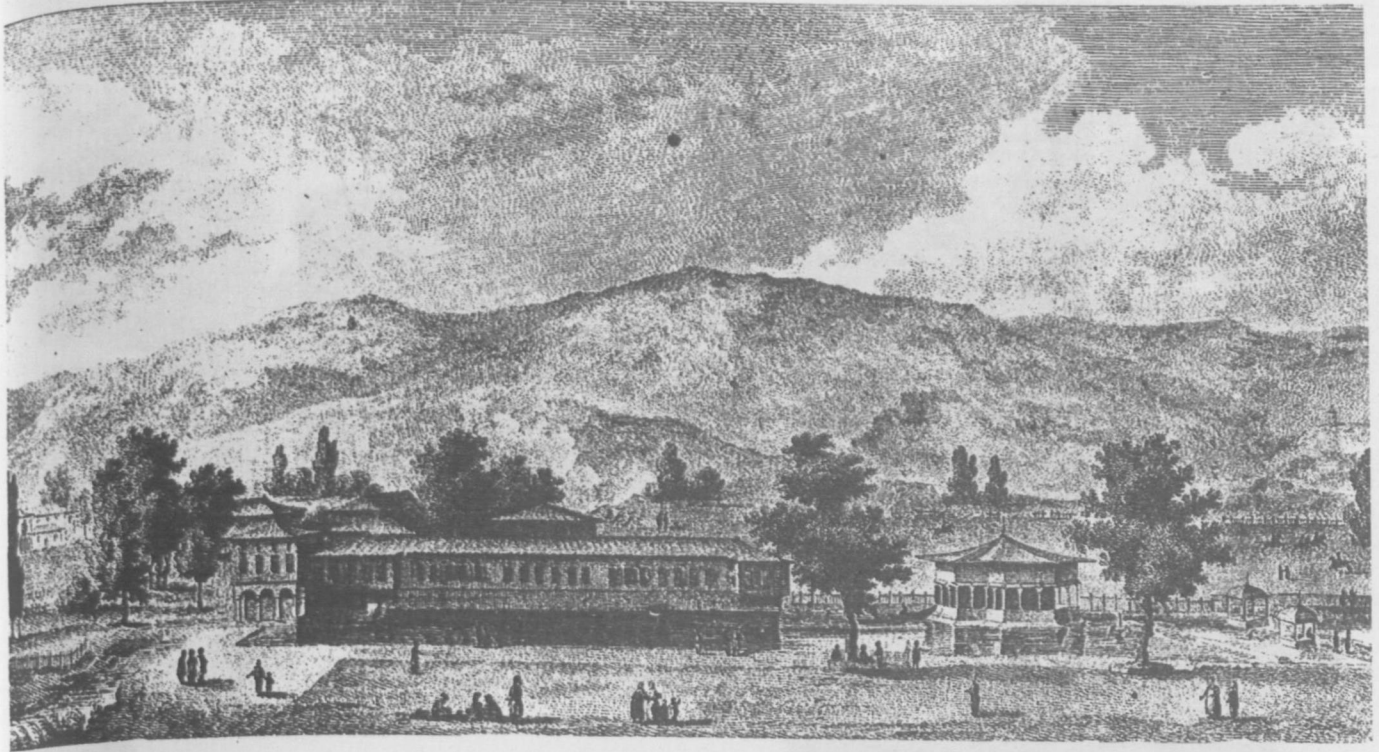
Bir yanda, bozuk bir lâternadan yayılan kasap havası ile kadınlı, erkekli bir rûm alayı hora tepiyorlar... Ötede ta *Samatya*'ya dönecek bir küme, çatır çatır bir uda refakatle, hep bir ağızdan öğürür gibi (*etmeor hiç merhamet*) şarkısını ayyuka çıkarıyor.. Beride, bir Şamlı maval okuyor. Çayırın gerisinde, Kürtler Kürt oyunu oynuyorlar... *İki Haddehanelili* güreş ediyor. bir kaç tersaneli çeki taşı kaldırmak müsabakası yapıyorlar.. İleriden bir gazel, bir ağaç altından (*Efendim hu!*) diye bir semâî. Bir kayıktan bozuk, berbat bir ince saz sesi...

Bir aralık mutlaka bir kargışaluktur kopar, kerkes kaçıtır, çocuklu, çerkes eğerli, iri yarı bir adamla, mor fesli, göğsü kordonlu bir yaverin boyuna kırbaş salladıkları, (*kale! yapma Rıza Bey*) (*kardeş perdeyi çek, şimdi bayılacağım*) (*mirim biz uzaklaşalım*) gibi sesler karışan bu herc ü merc içinde, yaşlı bir arabacıyı yahut bir koz helvacıyı patakladıkları görülürdü.

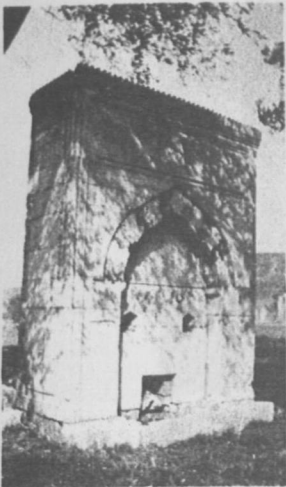
İşte dillere destan olan, meşhur âlem *Kâğıthâne* böyle bir yerdi.

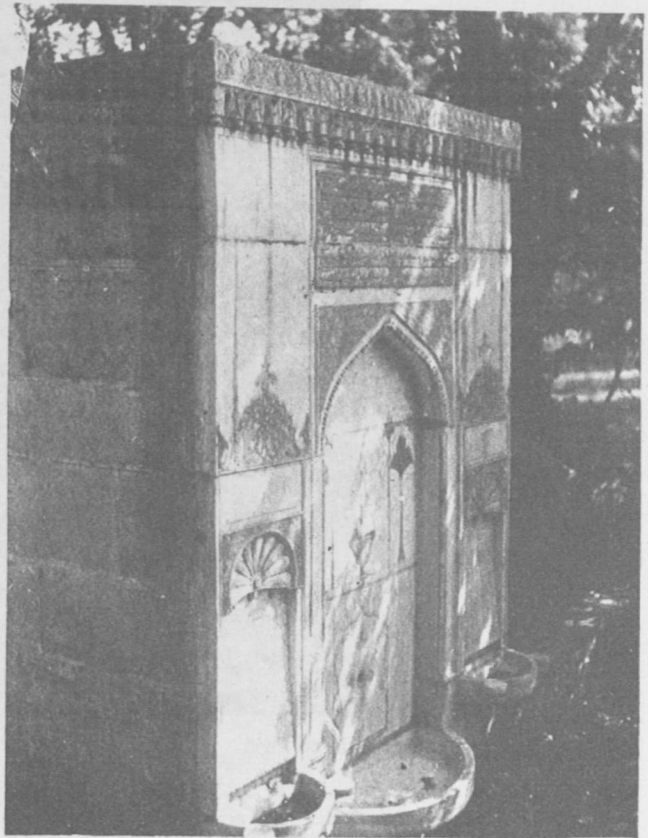
Resim : 1 — Kâğıthanede Dere kenarında bir aile. Preziosi

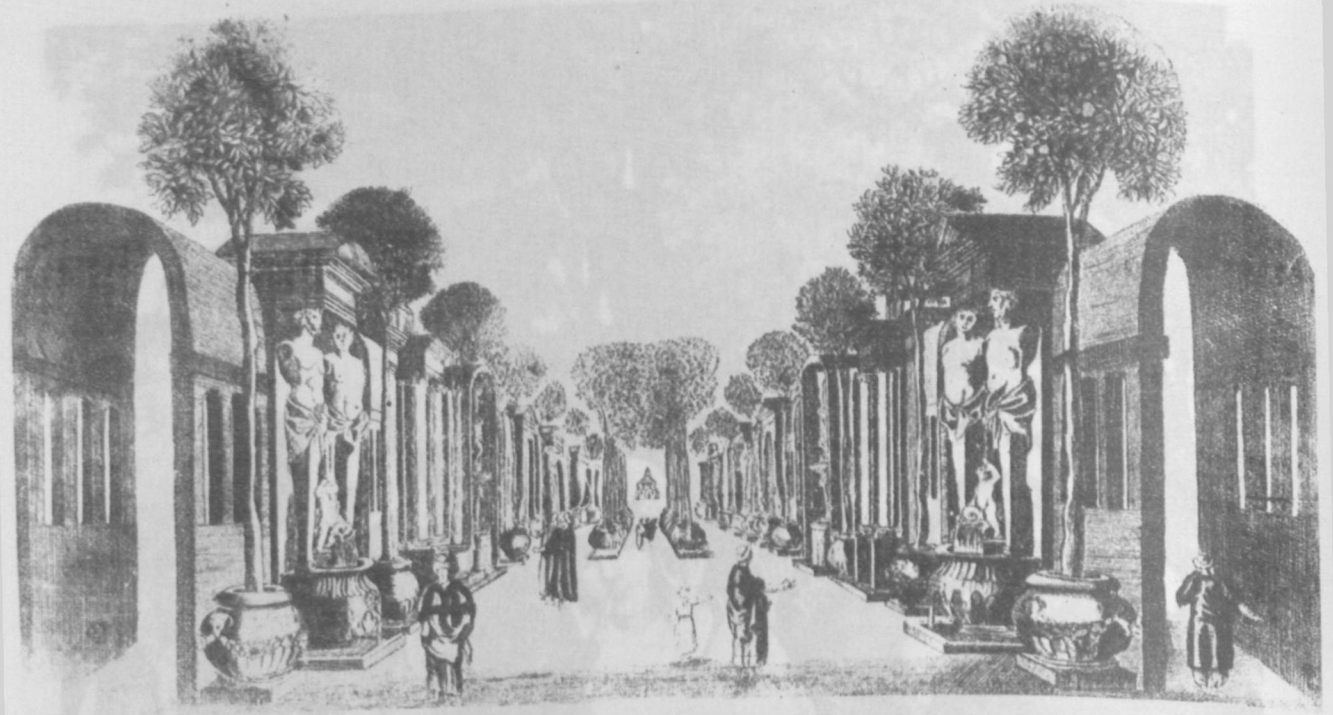
Resim : 4 — III. Sultan Ahmed zamanında Kâğıthane Kasrı. (Sad'âbâd)

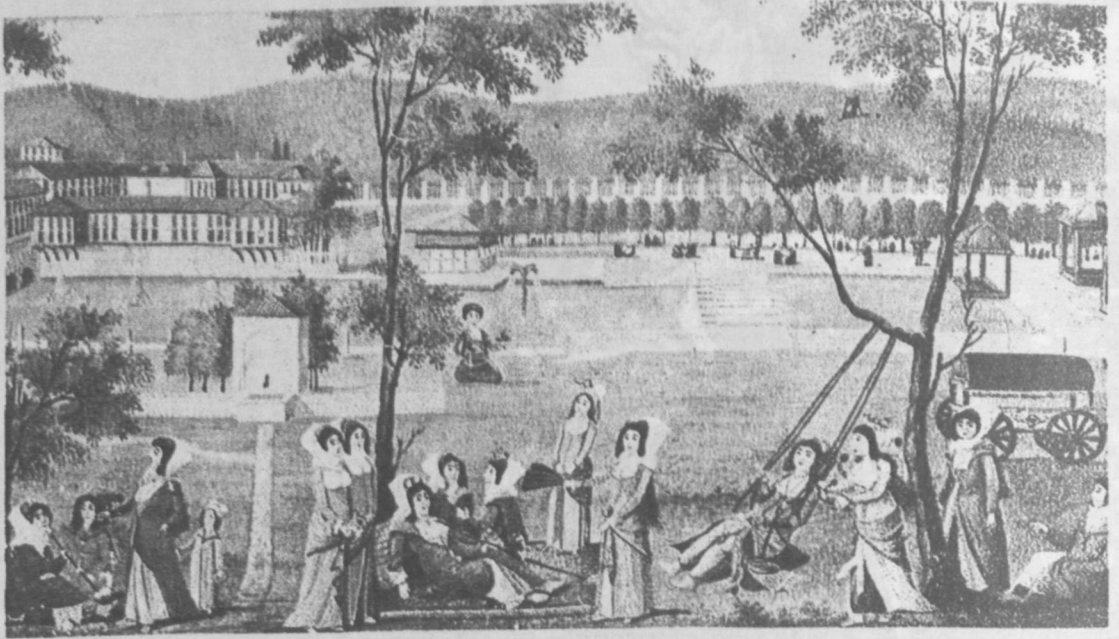
Resim : 5 — Kâğıthane Çayırında
III. Sultan Ahmed Çeşmesi

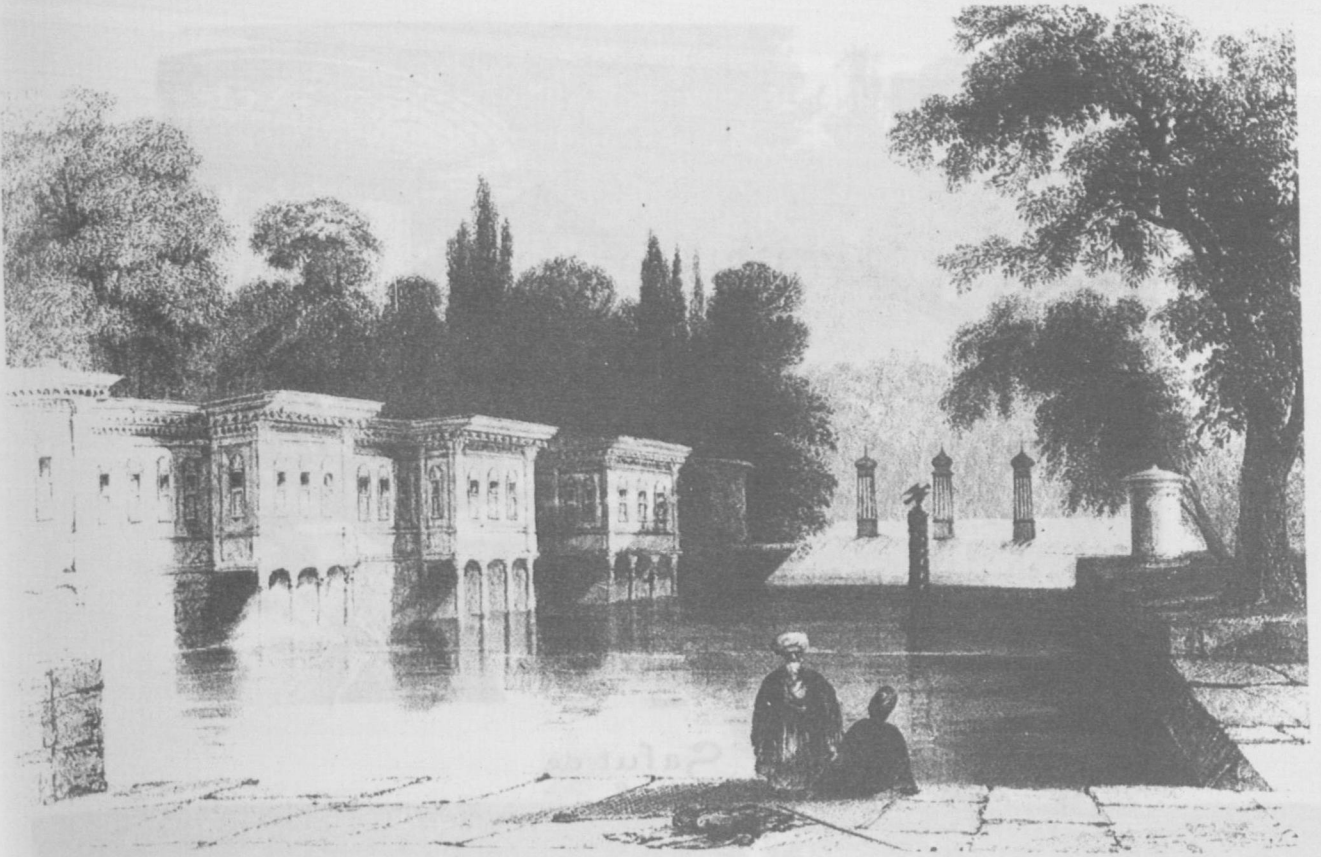
Resim : 6 — Çağlayan'ın solunda Sad'âbâd'ın karşısında aynı çeşmenin görünüşü

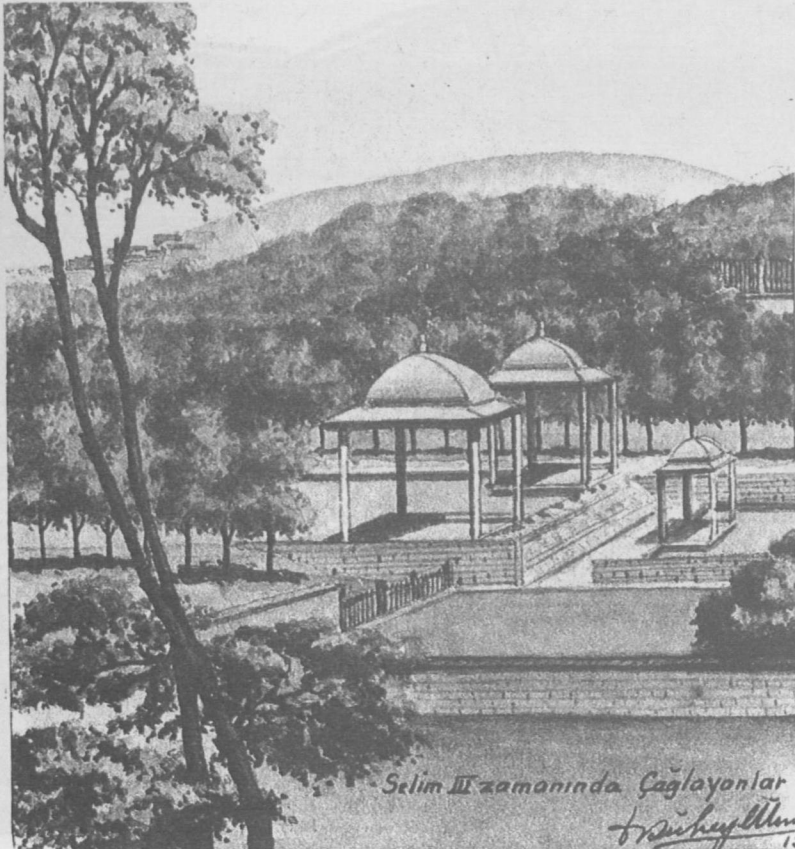
Resim : 2 — III. Sultan Ahmed Sa'dâbâdı yaptırınca bahçesini bu şekle sokmuştur. Devrinde Paris'de yapılmış gravürden

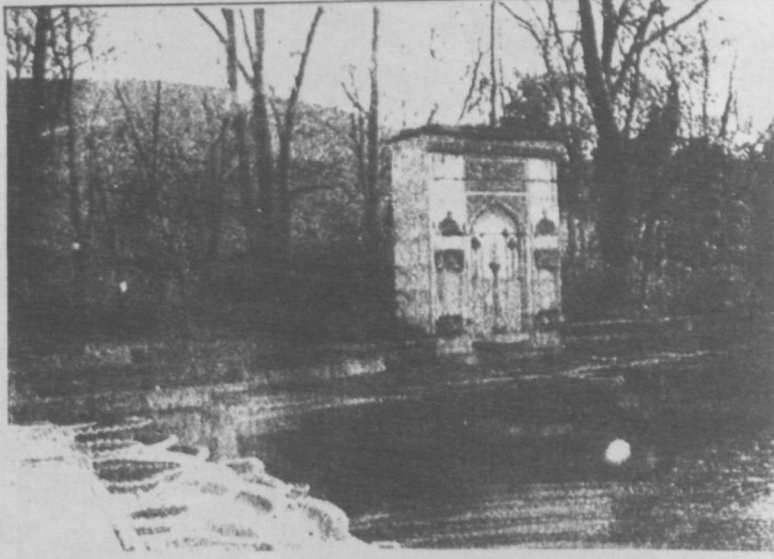
Resim : 3) Sultan Selim III zamanında Kâğıthâne Kasrı ve Çağlayanların Hubannâme ve Zenennâme eserindeki renkli resmi (İ.Ü. Kütüphanesi nüshası)

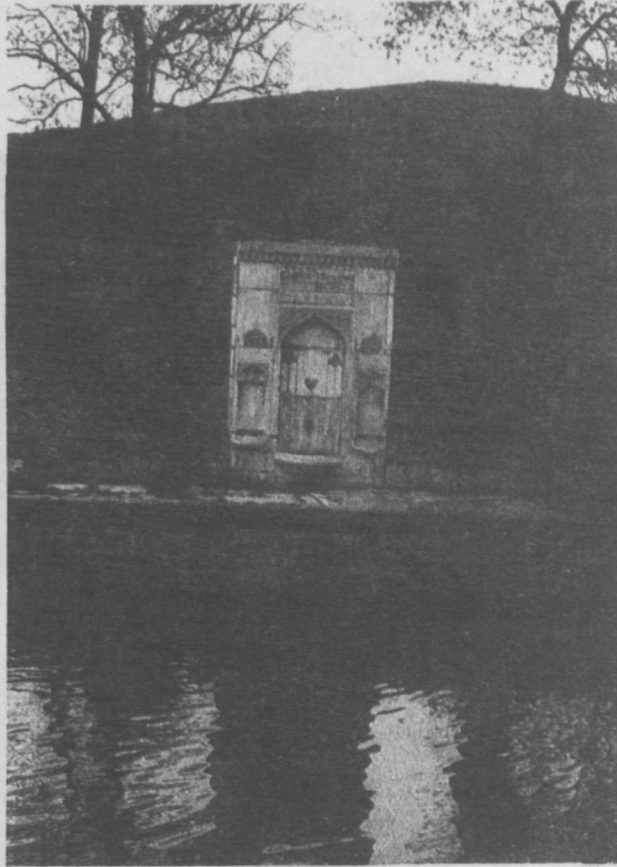
Resim : 9 — Kâğıthane Kasrının en eski resimlerinden biri

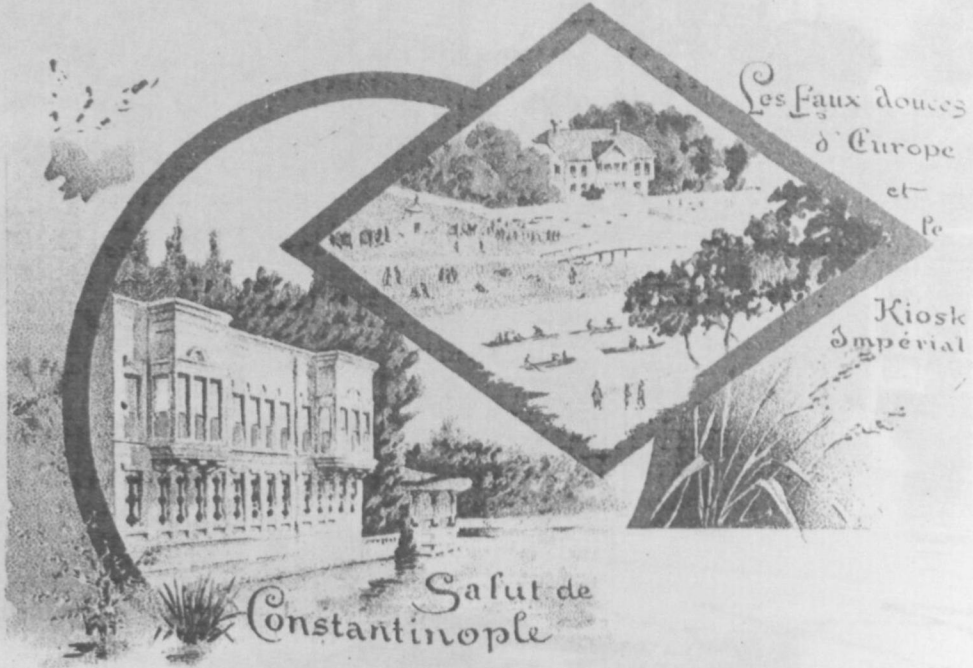
Resim : 10 — III. Sultan Selim zamanında çağlayanlar

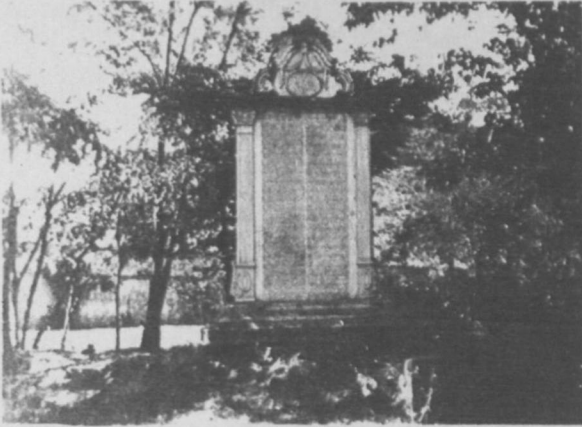
Resim : 7 — Keza

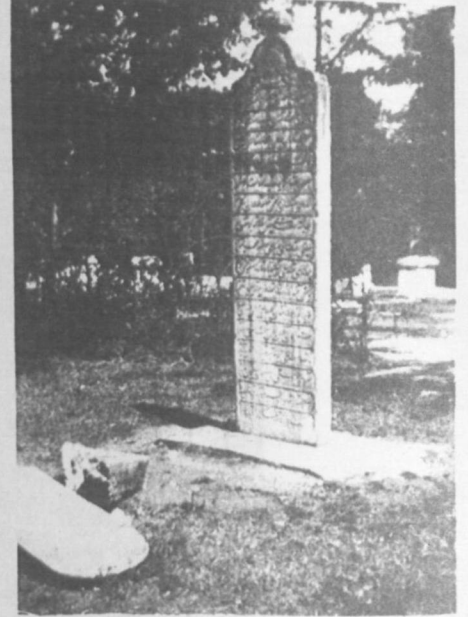
Resim : 8 — Aynı çeşmenin tam cepheden görünüşü

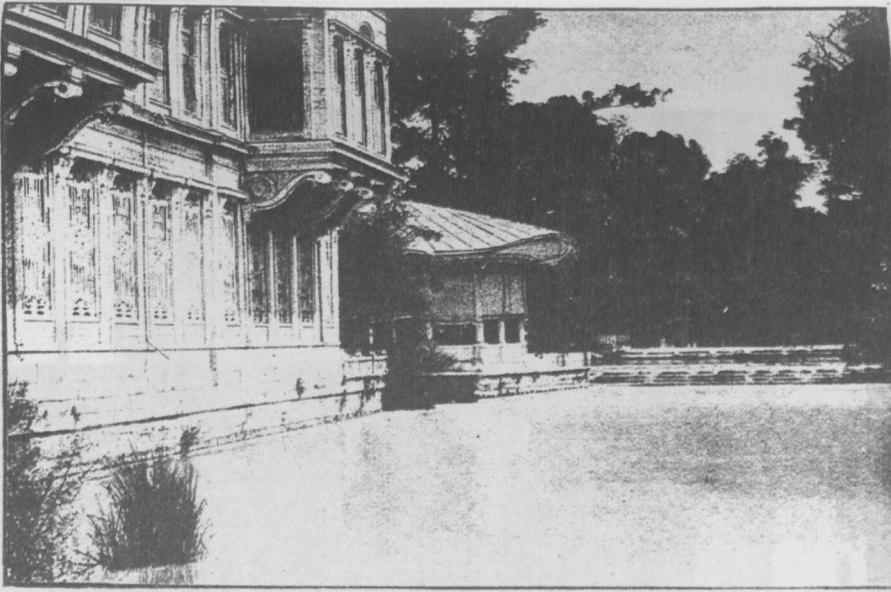
Resim : 11 — Çağlayan ve yanında Sultan Aziz Kâğıthane Kasrı.
Üstte İmrahor Köşkü

Resim : 12 — II. Sultan Mahmud (Adli) Tarih Kitabesi

Resim : 13 -- Kâğıthane Köşkü bahçesinde
III. Sultan Selim Nişantaşı

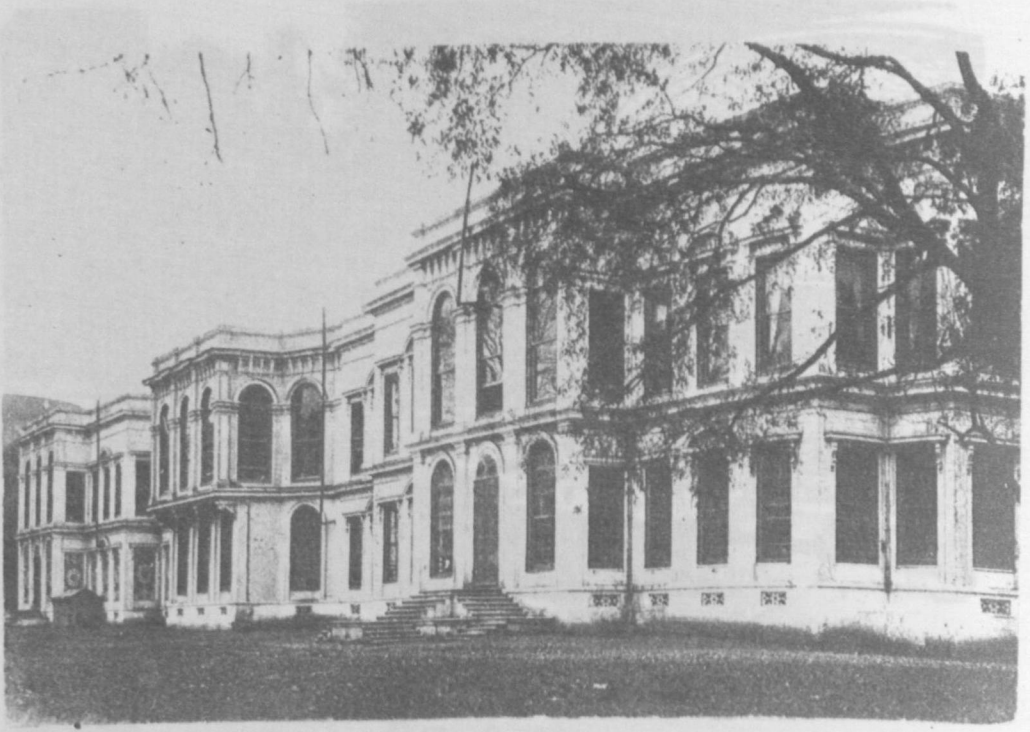
Resim : 18 — Çağlayan Kaskı ve çağlayanlar

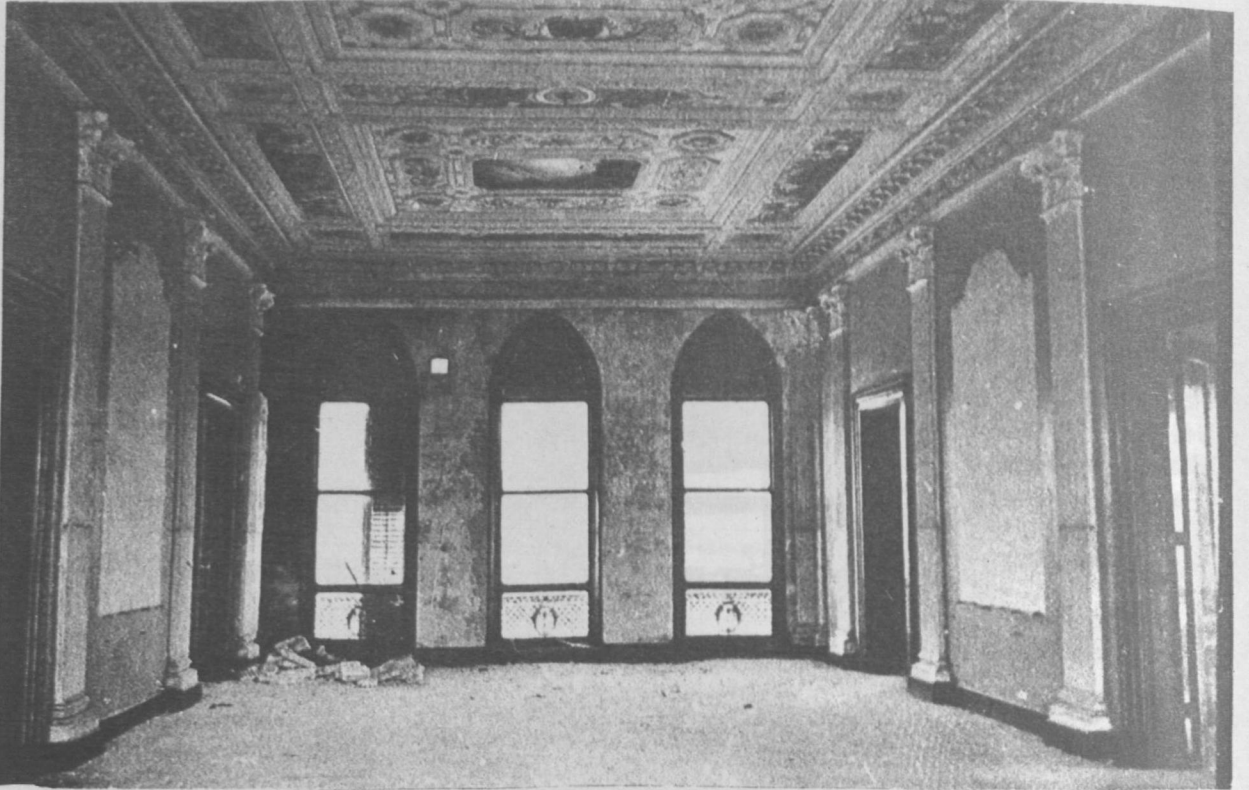
Resim : 19 — Çağlayan ile Kâğıthane köyü arasında, rıhtımlı dere kenarında, iki saraylının gezintisi.

Resim : 20 — Kâğıthane köyü ile çağlayan arasında, iki tarafı rıhtımlı dere (Foto : Azâde Akar)

Resim : 16 — Çağlayan Kasrı, çayır tarafı

Resim : 17 — Çağlayan Köşkünde bir salon

Resim : 23 — Kâğıthaneye gelen bir aile

Resim : 24 — Kâğıthanede uzaktan İmrahor Köşkü

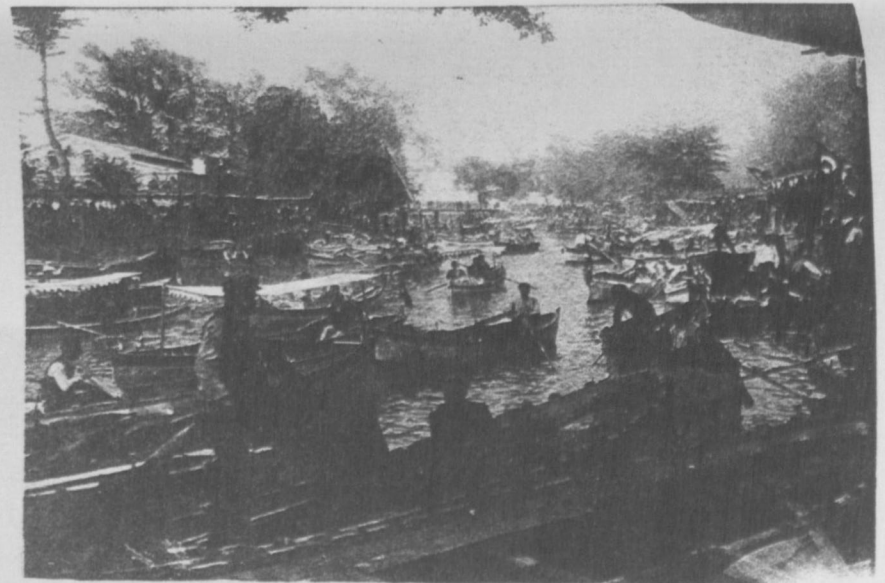
Resim : 21 — Bozulmadan önce Çağlayanlar

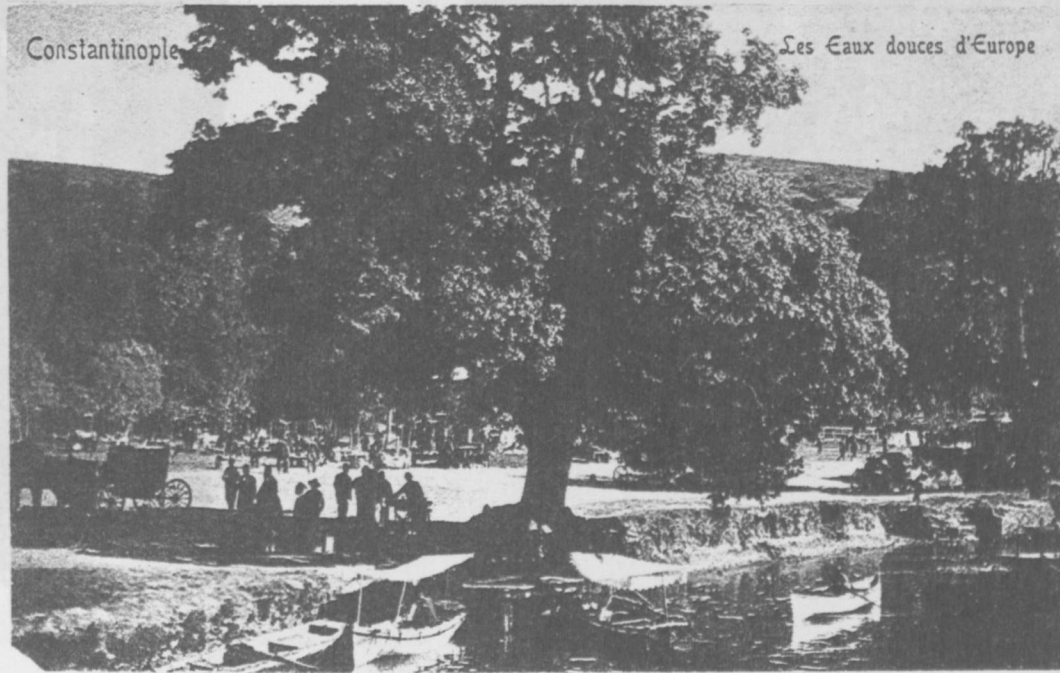
Resim : 22 — Çağlayan Camii, Abdülâziz Devri

Resim : 28 — Köprüsü ile Kâğıthanedeki bir manzara

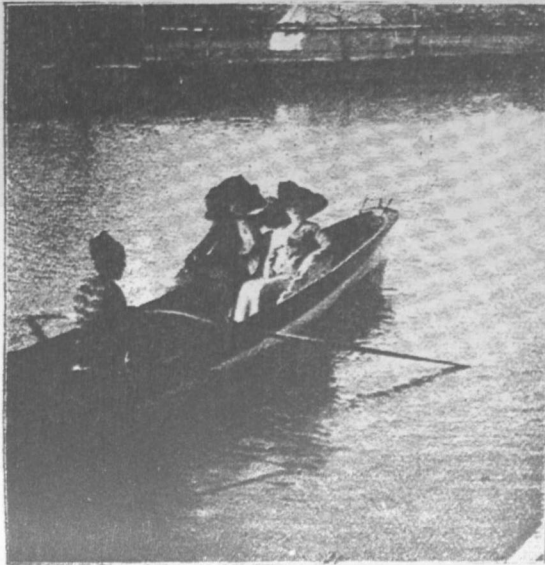
Resim : 29 — Geçmiş Hıdırellezlerden birinde Kâğıthane Deresi kalabalığı

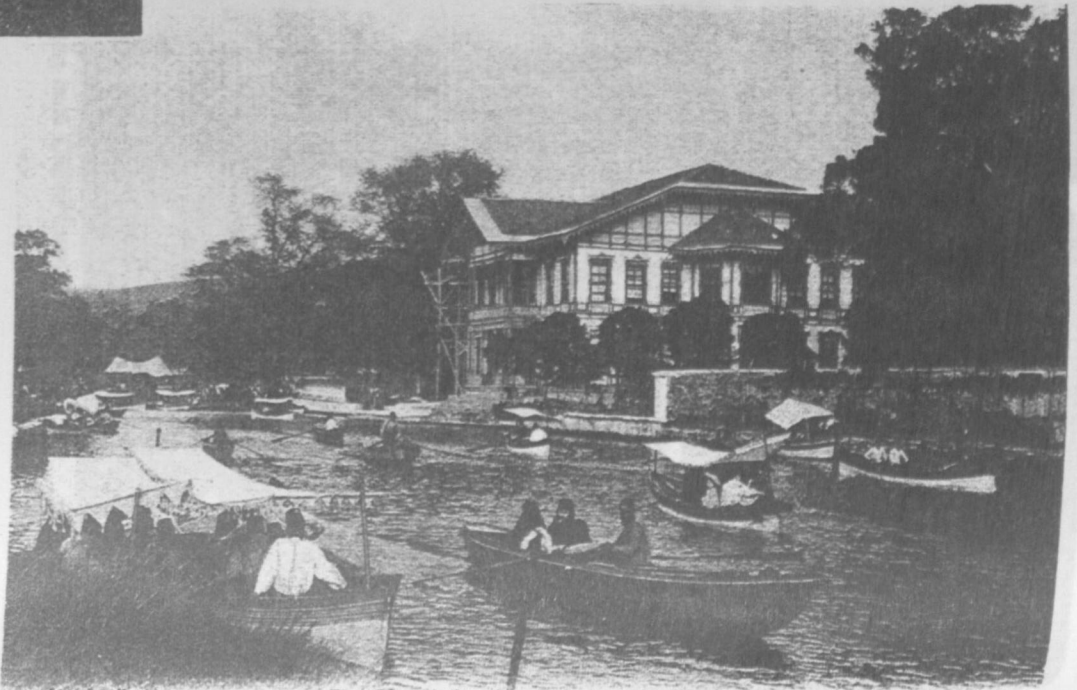
Resim: 30 — Kâğıthane deresinden diğer bir köşe.

Resim : 25 — Kâğıthane Deresi kenarında İmrahor Kasrı ve XX. asır başında çarşaflı kadınlar

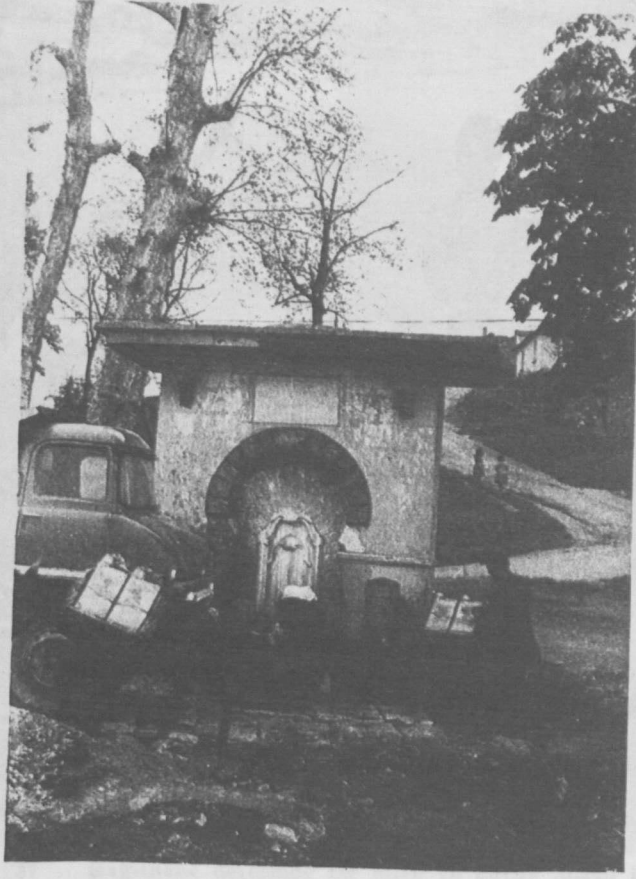
Resim : 27 — Kâğıthanede sandalla bir gezinti. (Mme. Beau chance et Mlle. Sauermilch de la Troupe d'Operette Viennoise en promenade aux Laux d'Asie)

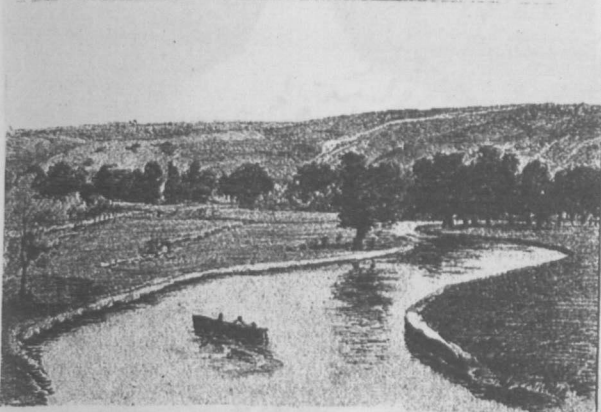
Edit. Bon Marché

71 - Constantinople - Eaux-douces d'Europe

Resim : 26 — Hıdırellez'de Kağıthane Kalabahçı ve İmrahor Kasrı

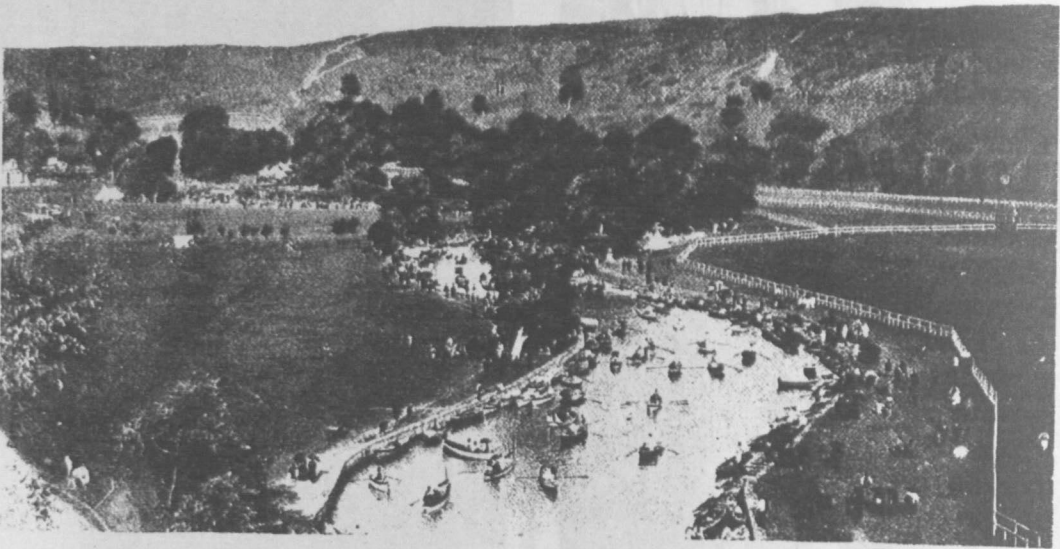
Resim : 33 — Kâğıthanede diğeri bir çeşme

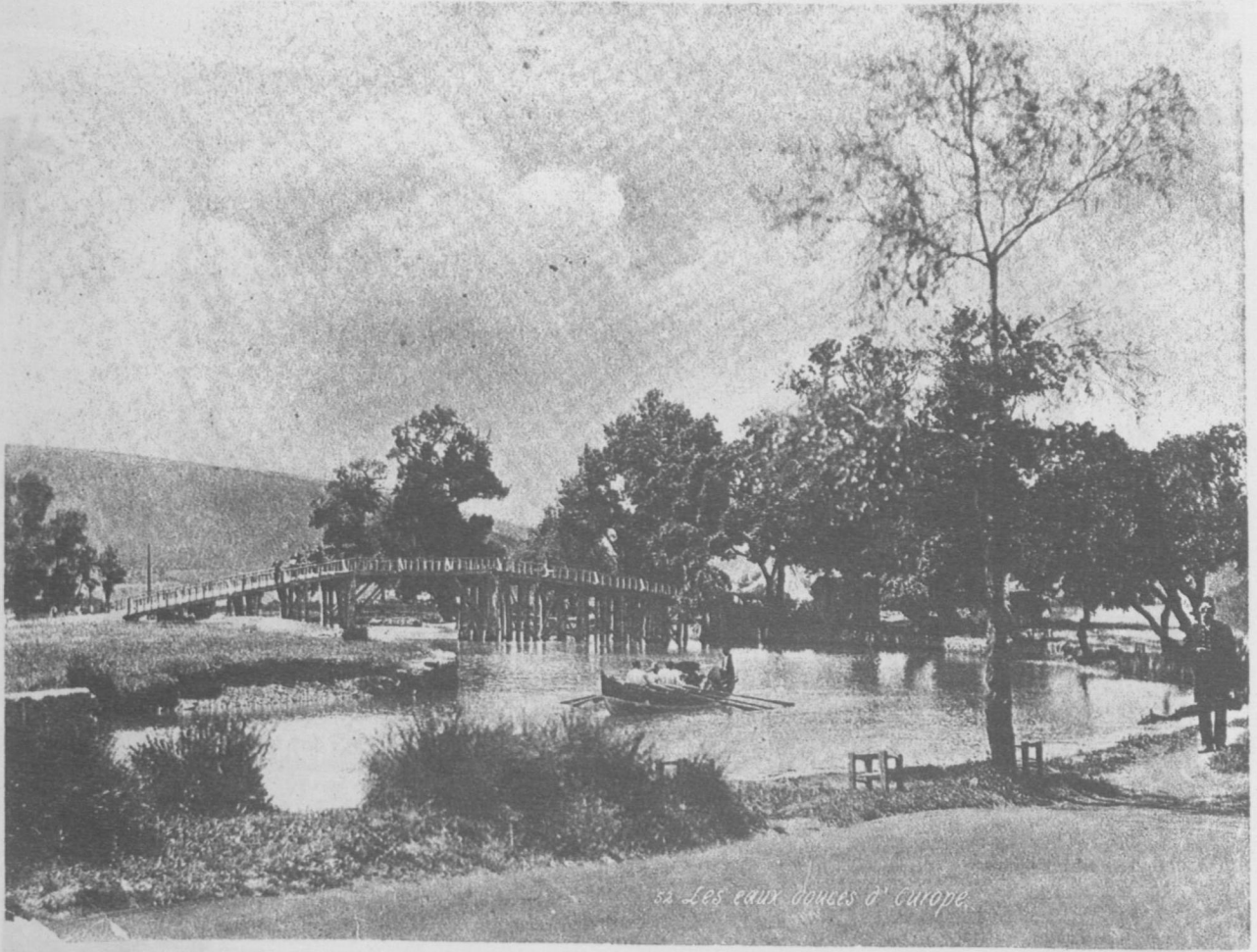
Resim : 34 Kâğıthane deresi bir kısmı ve bir çingene ailesi

Resim : 31 — XVIII. asırda Kâğıthanedede, eğlencelerden bir sahne

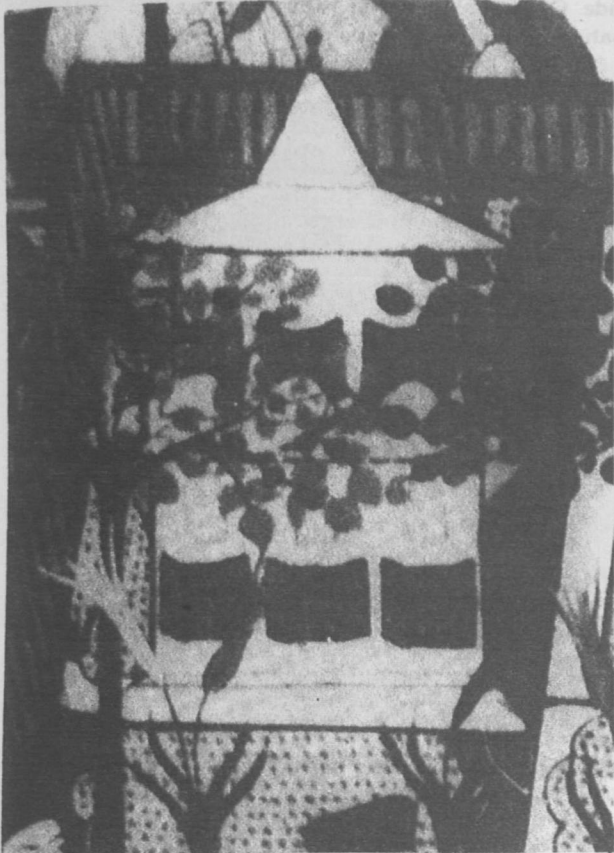

Resim : 32 — Hıdırellez'de sandallarla dolan Kâğıthane deresi ve otları için zamanında çevrilen çayı

sa Les eaux boueés à Curape.

Resim : 37 - Kâğıthane deresinde bir köşe ve büyük ahşap köprü

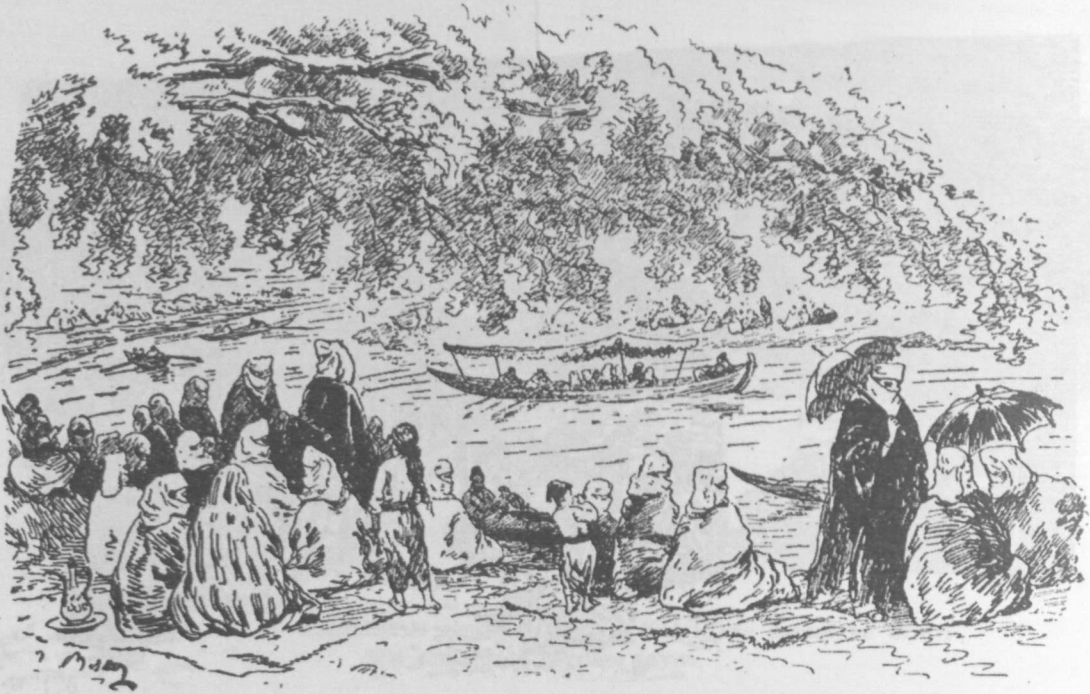
Resim : 38 Vehbî Sûrnâmesinde Ressam Levnî fırçası ile Kâğıthane köşklerinden biri

Resim : 39 -- Vehbî Sûrnâmesinde, Ressam Levnî fırçası Kâğıthane köşklerinden bir diğeri

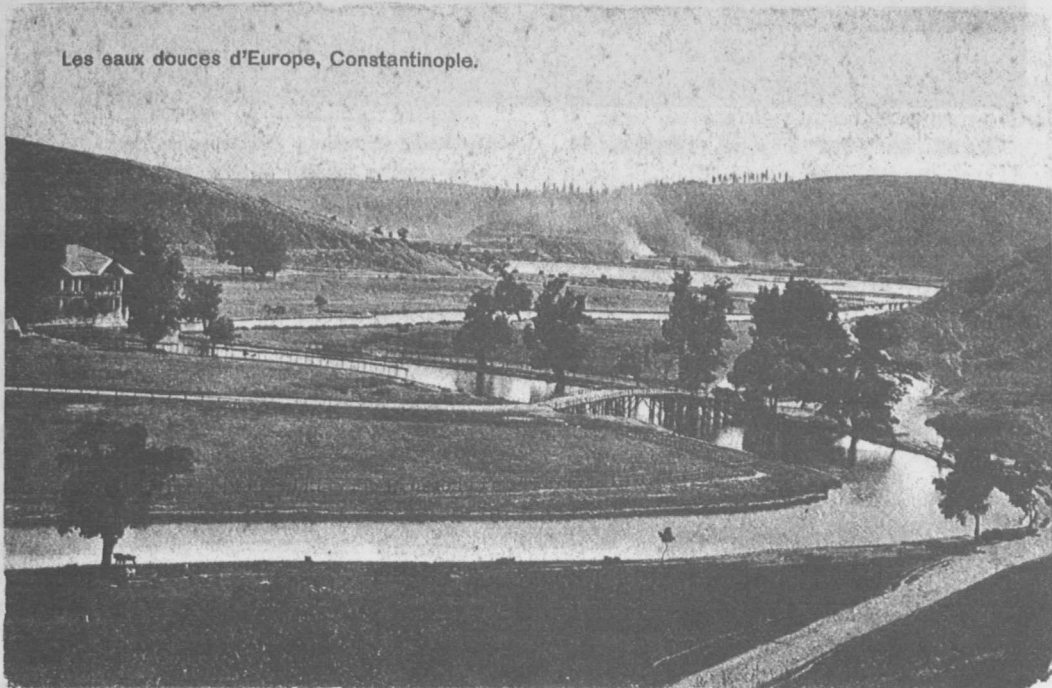
Resim : 35 — Kâğıthaneye gelenleri eğlendiren bir çingene ailesi

Resim : 36 Kâğıthanede dere kenarında oturanlar

Resim : 42 -- Kâğıthane çayırında meydan çeşmesi

Resim : 43 -- Kâğıthane deresi ve köprüsü

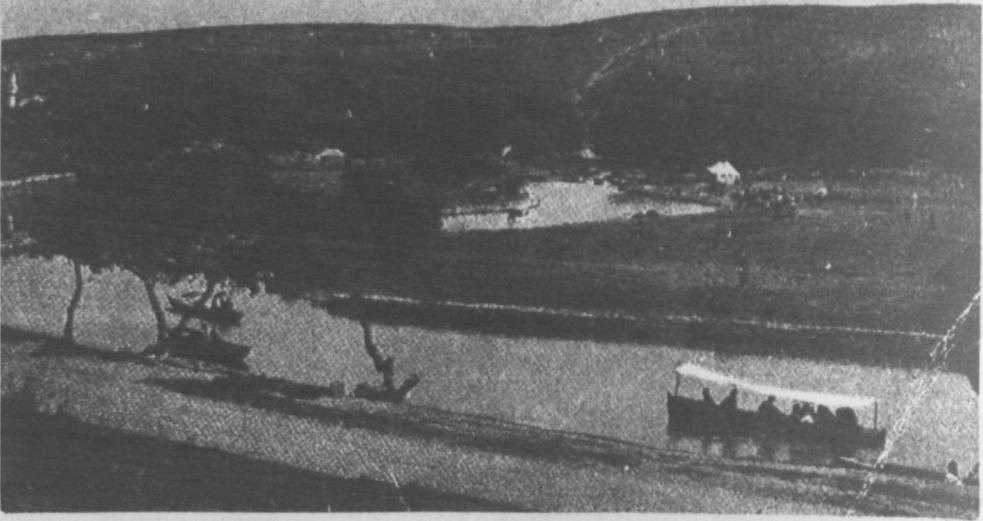

Resim : 40 --- Aslı Melling çizimünde Çağlayanlar ile Kâğıthane köyü arasında, Kâğıthane Kasrı bahçesinde atlı spor gösterisi

Resim : 41 --- Kâğıthanede çağlayanlar, XVIII. asır sonu

CONSTANTINOPLE -- Eaux douces d'Europe

Resim : 44 -- Kâğıthane deresi